В.А.Кавка

Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах інтерактивного навчання

Відділ освіти Ківерцівської районної державної адміністрації
Загальноосвітня школа I-II ступеня с. Сокиричі

В.А. Кавка

Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах інтерактивного навчання

(Методичні рекомендації для вчителів початкових класів)

Ківерці 2015

В.А.Кавка Г.А. Анцибор

Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах інтерактивного навчання. Методичні рекомендації для вчителів поч.кл. -Луцьке ПВД Твердиня, 2015- с.

У методичних рекомендаціях дана загальна характеристика поняттю «критичне мислення», висвітлені основні ідеї технології розвитку критичного мислення,описаний досвід використання методів ,прийомів роботи на різних етапах уроку.

Автори також пропонують власні розробки уроків створених на основі цієї технології.

Рекомендовано вчителям, які прагнуть запроваджувати інновації у своїй роботі,щоб сприяти активному навчанню учнів і розвитку в них критичного мислення.

Укладачі: Валентина Арсентіївна Кавка, вчитель початкових класів загальноосвітньої школи І-ІІ ступеня с.Сокиричі, вчитель вищої категорії,

«старший вчитель»

Рецензент: В.П. Васюхник методист початкового навчання відділу освіти Ківерцівської райдержадміністрації

Розглянуто на засіданні науково-методичної ради методичного кабінету відділу освіти Ківерцівської райдержадміністрації

(Протокол № від)

Зміст

Вступ……
……

І. Формування і розвиток критичного мислення……..

1.1. Що таке критичне мислення?Автори методичної системи……

1.2. Актуальність проблеми формування критичного мислення……

ІІ. Урок у технології критичного мислення…….

2.1. Етапи сучасного уроку з використанням технології критичного

мислення……
……

2.2. Стратегії(методи) роботи на уроці…….

2.3. Завдання ,що виховують критичне мислення……..

2.4. Тренінги з використанням методу критичного мислення.

ІІІ. Із власного досвіду…….

3.1. Практична реалізація технології критичного мислення в

початкових класах
……
Список використаних джерел
……

Вступ

Може,маленька дитина повторює те,
що було вже зроблено,створено
іншими людьми,
але якщо її діяння-плід її власних
розумових зусиль,
вона-творець,її розумова діяльність –
творчість.
В.Сухомлинський

Життя вчителя - це постійний пошук. Час не стоїть на місці, і життя йде вперед,вносячи свої корективи.

Сучасний період — це період високих технологій. І виховання мислячої, самостійної, творчої,компетентної, активної особистості - є соціальним замовленням інформаційного суспільства. Уміння працювати з інформацією упродовж життя - здобувати її, переробляти, застосовувати для індивідуального розвитку і самовдосконалення повинно стати невід'ємною рисою життя людей XXI століття.

Сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі навчально-виховного процесу має бути учень. Від його творчої активності на уроці, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з учителем, учнями класу, залежить успіх у свідомому опануванні шкільної програми.

Працюючи понад 20 років у школі, часто задумувались , як відійти від стереотипного мислення й у власній педагогічній діяльності завжди намагалися зробити процес навчання цікавим і активним. Тому поставили собі за мету: вчити учнів осмислювати отриману інформацію,трактувати її,застосовувати в конкретних умовах,думати ,вникати в суть явищ,аналізувати,аргументувати власні думки. Виходячи з цього,з'явилася ідея навчати дітей самостійно й критично мислити.

Технологія формування та розвитку критичного мислення є однією з інноваційних педагогічних технологій, що відповідає вимогам Державного стандарту початкової загальної освіти, Національної доктрини розвитку освіти України щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти; увага переноситься на процес набуття школярами знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, які трансформуються в компетенції.

Системне запровадження цієї технології в школі призводить до того, що усі учні поступово опановують її не тільки як навчальну технологію, але і використовують свої знання у повсякденному житті, де герої є реальними, а їхні вчинки — це дії твої і твоїх дітей. Навчити дітей мислити критично — означає правильно поставити запитання, направити увагу в правильне русло, вчити робити висновки та знаходити рішення, Для того, щоб кожна дитина могла розвинути свої творчі можливості, необхідне розумне керівництво з боку вчителя. І саме початкова ланка є фундаментом формування

критичного мислення як пріоритетного напрямку виховання особистості сучасної молодої людини.

Новаційна значущість цього методу передусім простежується у характері взаємовідносин всіх учасників педагогічного процесу. По-перше, на уроці створюється особлива атмосфера взаємодовіри та взаємоповаги. По-друге, використовуються стилі спілкування на основі партнерства та захоплення спільною творчою діяльністю. Педагог співпрацює з учнями, навчаючись і самовдосконалюючись разом з ними.

Метою роботи стало освоєння технології розвитку критичного мислення в умовах інтерактивного навчання.

Відповідно до неї визначили **завдання:**

-здійснити пошук ,засвоєння та впровадження інноваційних технологій,що допоможуть розвинути критичне мислення;

-розробити на науково-методичній основі модель навчання критичного мислення;

-адаптувати відомі інтерактивні методи відповідно до завдань розвитку критичного мислення;

-опрацювати систему інтерактивних технологій;

-апробувати її ефективність на уроках;

Організація спеціальної діяльності з метою розв'язання поставлених завдань комплексна і здійснюється через проведення системи уроків.

Як засвідчило практичне впровадження досвіду,використання технології критичного мислення дає стійкі і **позитивні результати** :

-відіграє важливу роль у формуванні особистості;

-допомагає досягти учням високого рівня навчальних досягнень і особистісного розвитку;

-активізує мисленнєву і творчу діяльність;

-покращує показники засвоєння навчальної інформації;

-розвиває самостійність ,незалежність,пошукову спрямованість мислення;

-посилює прагнення учнів осмислювати отриману інформаці ,критично її аналізувати,висловлювати власні погляди;

-підвищує інтерес дітей до навчання;

-сприяє розвитку навичок спілкування,співпраці,взаємодії в колективі.

На сучасному етапі розвитку освіти діти дійсно вчаться завдяки тому ,що можуть повністю себе реалізувати. Вони не бояться висловити свою думку ,критику , не бояться бути почутими. На таких уроках учитель стає ніби диригентом,який вміє вчасно почути ,помітити ,підтримати кожного учня. Коли діти працюють разом,вони формують навички, необхідні для самостійного життя:

-розв'язувати конфлікти;

-вміння активно слухати;

-критикувати думку, а не того хто її висловив;

-аналізувати.

У Талмуді можна знайти такі слова: «Багато чого я навчився у своїх наставників,ще більше в своїх товаришів,та найбільше у своїх учнів». Це свідчить про те ,що учні – нерозкрита скарбниця мудрості,ентузіазму,нових ідей,відкриттів.

Тому навчання в сучасній школі має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації особистості школяра,розкриття усіх закладених у ній природних задатків,її здатності до свободи. А саме це є головним у методі критичного мислення. Це постійне спілкування вчителя з учнями,учнів з учнями.

Педагог повинен створити ситуацію успіху для розвитку особистості дитини, дати можливість кожному вихованцеві відчути радість досягнення, усвідомлення своїх здібностей, віру у власні сили; допомогти дитині зрости в умовах успіху, допомогти зрозуміти, що задарма в житті нічого не дається, скрізь треба докласти зусиль. І тоді успіх супроводжується відчуттям радості та задоволення від діяльності, виникає почуття компетентності.

Новизна досвіду полягає в поєднанні двох технологій(інтерактивної та розвитку критичного мислення),їх адаптації до процесу навчання та

виховання учнів початкових класів. І це цілком зрозуміло ,оскільки між інтерактивним навчанням і розвитком мислення учнів,зокрема критичного, існує нерозривний зв'язок: інтерактивні технології ,як засоби організації взаємодії учнів,потребують виконання розумових операцій (аналізу, синтезу,порівняння),притаманних критичному мисленню.

Практичне значення досвіду в тому,що він легко впроваджується педагогами і є поширеним серед учителів початкових класів.

Розділ І.

Формування і розвиток критичного мислення



Технологія **«Читання та письмо для розвитку критичного мислення»** (Reading and Writing for Critical Thinking — ЧПКМ) виникла в Америці у 80-х роках XX століття. У педагогічну практику українських учителів технологія розвитку критичного мислення почала впроваджуватися у 90-х. В її основі лежать теорії: Ж. Піаже про етапи розумового розвитку дитини, Л.Виготського про зону найближчого розвитку, К.Поппера та Р.Пола про основи формування та розвитку критичного мислення, Е.Браун та І.Бек про метакогнітивне навчання тощо. Автори технології К.Мередіт, Ч.Темпл, Дж.Стіл на грунті названих вище та інших педагогічних теорій створили педагогічну технологію, визначивши етапи, методичні прийоми, критерії оцінювання результатів роботи.

Свої наукові дослідження присвятили цій проблемі й вітчизняні вчені М. Красовицький, О. Бєлкіна, Ю. Стежко та ін.

Технологія розвитку критичного мислення на думку М. Ліпмана є «вміле відповідальне мислення, що дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження». Існує два основні підходи у навчанні критично мислити — через запровадження у навчальному закладі окремого курсу «Критичне мислення» або ж через відповідну організацію педагогічного процесу будь-якого з навчальних предметів. Для учнів загальноосвітніх закладів найбільш ефективним є, безумовно, введення технології критичного мислення у традиційні шкільні дисципліни.

Переорієнтація сучасної освіти з традиційної «знаннєвої педагогіки» на педагогіку інноваційну, метою якої є формування компетентної особистості, обумовлена тенденціями розвитку сучасного інформаційно-технологічного й демократичного суспільства. Формування вміння учнів «орієнтуватися» в сучасному інформаційному просторі, оцінювати рівень достовірності одержаної інформації й висловлювати свої власні незалежні судження стає важливим завданням сучасної освіти. На думку Дж. Дьюї, сучасна освіта покликана не надавати учням великий обсяг інформації, а розвивати у них критичне мислення.

Як зазначає дослідник критичного мислення Р.Поль, «багато що в академічній освіті характеризується низьким рівнем і сприяє недисциплінованості, асоціативності, інертності учнів, заважає справжньому розумінню навчального матеріалу. Єдине, що учні добре розуміють: школа — це місце, де потрібно повторювати за вчителем або підручником, чітко виконувати вказівки, щоб дати правильні відповіді. Це блокує в них серйозні роздуми про те, що вони вивчають. «Гарні» учні вчаться швидко механічно запам'ятовувати інформацію; «погані» учні не вміють і цього Вони добре вимуштрувані, а не розвинуті, вони не критичні мислителі чи особистості. Таким чином, їхня адаптованість до життя у суспільстві обмежена, потреба зростати інтелектуально й етично слабка».

На думку фундатора Інституту критичного мислення США М. Ліпмана, **(критичне мислення — це «вміле відповідальне мислення, що дає людині можливість формулювати надійні вірогідні судження, оскільки воно: а) грунтується на певних критеріях; б) є самокоригованим; в) випливає з конкретного контексту».**

Р.Поль визначає критичне мислення як дисципліноване та самокероване мислення, яке ілюструє вдосконалення думки відповідно до специфічного способу або сфери думки. На його думку, критичне мислення також передбачає й оцінювання самого процесу мислення — ходу роздумів, які привели до цих висновків, чи тих факторів, які ми взяли до уваги, приймаючи рішення: «Критичне мислення — мислення про мислення, коли ви розмірковуєте з метою покращити своє мислення».

О.Бєлкіна-Ковальчук зазначає: «**Під критичним мисленням розуміють здатність людини (природну чи сформовану) до самостійного оцінювання: явищ навколишньої дійсності; інформації, наукових знань, думок і тверджень інших людей; уміння бачити їх позитивні й негативні сторони, а також прагнення до кращого, оптимального розв'язання проблем, завдань, до перегляду існуючих догм, стереотипів, традицій».**

Д. Халперн розглядає критичне мислення як використання когнітивних технік або стратегій, які збільшують вірогідність отримання бажаного кінцевого результату. Це визначення характеризує мислення як щось, що відрізняється контрольованістю, обгрунтованістю і цілеспрямованістю, — такий тип мислення, до якого звертаються при розв'язанні завдань, формулюванні висновків, імовірнісному оцінюванні й ухваленні рішень. При цьому той, хто мислить, використовує навички, обгрунтовані й ефективні для конкретної ситуації та типу завдання, яке розв'язується.

Підґрунтям технології ЧПКМ є такі положення:

- Процес навчання — це процес пов'язування нової інформації з уже відомою. В учнів виникають нові уявлення на основі вже набутих знань та уявлень.
- Діти від природи допитливі, прагнуть пізнавати світ, здатні розмірковувати над «серйозними» питаннями та висувати оригінальні ідеї.
- Роль учителя — позиція вдумливого помічника, який скеровує самостійну пізнавальну діяльність дітей і стимулює їхню пізнавальну активність.
- Критичне мислення формується насамперед у дискусіях, в процесі активної взаємодії з текстами, створення письмових робіт.
- Розвиток критичного мислення учнів сприяє формуванню демократичної громадянської свідомості.

Цілі та завдання технології розвитку критичного мислення:

1. Формування пізнавального інтересу в учнів та розуміння мети вивчення даної теми (питання, проблеми).
2. Розвиток внутрішньої мотивації до цілеспрямованого навчання.
3. Підтримання пізнавальної активності учнів.
4. Спонукання учнів до порівняння отриманої інформації з особистим досвідом і на її ґрунті формування аналітичного судження.
5. Розвиток критичного способу мислення.

Критичне мислення — це здатність людини чітко виділити проблему, яку необхідно розв'язати; самостійно знайти, обробити і проаналізувати інформацію; логічно побудувати свої думки, навести переконливу аргументацію; здатність мислити мобільно, обирати єдино правильне розв'язання проблеми; бути відкритим до сприйняття думок інших і одночасно принциповим у відстоюванні своєї позиції.

Критичне мислення має такі характеристики:

1. **Самостійність**. Ніхто не може мислити за людину, висловлювати її думки, переконання, ідеї тощо. Мислення стає критичним, тільки якщо носить індивідуальний характер.

2. **Постановка проблеми**. Критичне мислення досить часто починається з постановки проблеми, адже її розв'язання стимулює людину мислити критично. Початок розв'язання проблеми — це збирання інформації про неї, бо роздумувати «на порожньому місці» фактично неможливо.

3. Прийняття рішення. Закінчення процесу критичного мислення – це прийняття рішення, яке дозволить оптимально розв’язати поставлену проблему.

4. **Чітка аргументованість**. Людина, яка мислить критично, повинна усвідомлювати, що часто одна і та ж проблема може мати декілька розв'язань, тому вона повинна підкріпити прийняте нею рішення вагомими, переконливими власними аргументами, які б доводили, що її рішення є найкращим, оптимальним.

5. **Соціальність**. Людина живе в соціумі. Тому доводити свою, позицію людина повинна в спілкуванні. У результаті спілкування, диспуту, дискусії людина поглиблює свою позицію або може щось змінити в ній.

Можна виділити **якості людини, яка мислить критично:**

1. **Здатність сприймати думки інших критично**. Людина виявляє здатність прислухатись до думок інших, оцінювати й аналізувати їх щодо розв'язання поставленої проблеми.

2. **Компетентність**. Людина виявляє прагнення до аргументації прийнятого нею рішення на основі життєвого досвіду, фактів з життя та знання справи.

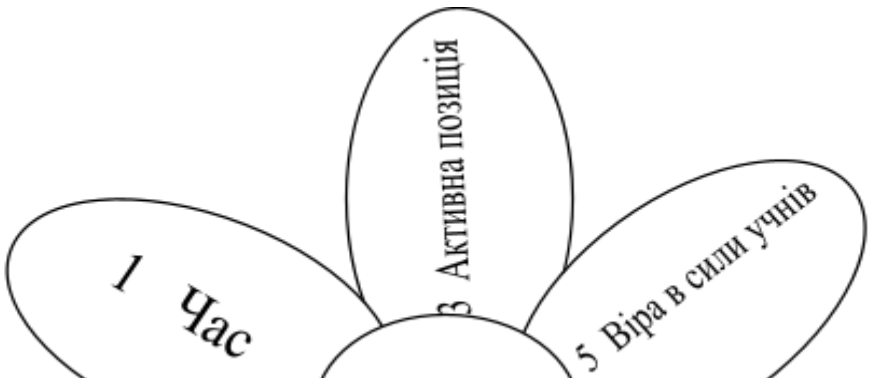
3. **Небайдужість у сприйнятті подій**. Людина виявляє інтелектуальну активність у різних життєвих ситуаціях, здатність зайняти активну позицію у конфронтаційних ситуаціях.

4. **Незалежність думок**. Людина прислуховується до критики на свою адресу, може протиставити свою думку думкам інших або не погодитися з групою.

5. **Допитливість**. Людина виявляє вміння проникнути в сутність проблеми, глибину інформації.

6. **Здатність до діалогу і дискусії**. Людина вміє вести діалог і дискутувати, тобто вислухати думку інших, з повагою ставитись до цих думок, переконливо доводити свою позицію, толерантно поводити себе під час проведення дискусій.

<u>Працюючи з технологією розвитку критичного мислення</u>, ми усвідомлювали, що навчити учнів мислити критично з першого уроку фактично неможливо. Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя й учня, з уроку в урок, з року в рік. Не можна виділити чіткий алгоритм дій учителя з формування критичного мислення в учнів. Але можна виділити певні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати учнів до критичного мислення.



Розділ ІІ.

Урок у технології критичного мислення



Етапи сучасного уроку з використанням технології критичного мислення.

Розглянемо більш детально структуру уроку за технологією ЧПКМ. На думку авторів програми (К.Мередіт, Ч.Темпл, Дж.Стіл), щоб залучити учнів до пізнання нового на основі вже відомого, найбільш прийнятною є така структура уроку: « розминка – обгрунтування навчання- актуалізація — усвідомлення змісту — рефлексія».(Додаток 1)

Плануючи урок, досвідчений учитель ставить перед собою питання: яких результатів я маю досягти на уроці? Наскільки потрібним є однозначне й остаточне розв'язання проблеми, яка вивчається на уроці? Як цей урок

пов'язаний із попереднім та наступним уроками? Що повинні знати, вміти, розуміти учні після уроку?

Етап уроку--розминка.

На цьому етапі вчитель:

·створює сприятливий психологічний клімат на уроці.

Етап уроку-обгрунтування навчання.

На цьому етапі вчитель:

·визначає мету уроку;

· розвиває внутрішню мотивацію до вивчення конкретної теми.

Етап уроку—актуалізація.

На цьому етапі **учитель:**

• актуалізує те, що **відомо** учням з теми, яка буде вивчатися (допомагає їм встановити рівень власних знань з теми, проаналізувати ці знання з метою виявлення повноти інформації з теми, неточностей, поверхового розуміння чогось, помилок тощо);

• викликає **інтерес** до вивчення теми;

• стимулює пізнавальну активність щодо дослідження цієї теми на уроці,

• вчить учнів структурувати та спрямовувати подальшу роботу над темою уроку.

На цьому етапі **учень**:

• звертається до власних знань, умінь і досвіду;

• формулює для себе запитання, на які згодом бажає отримати відповідь;

• ставить власні цілі, незалежні від цілей класу.

Плануючи цей етап уроку, учитель ставить перед собою такі питання: яким чином організувати процес оцінювання учнями власних знань з теми, яку вивчатимуть на уроці? Яким способом залучити учнів до формулювання

цілей навчання та очікуваних результатів? Як стимулювати пізнавальну активність молодших школярів щодо вивчення певного навчального матеріалу?

Етап уроку- усвідомлення змісту.

На цьому етапі **учитель**:

• ознайомлює учнів з **новою** інформацією;

• сприяє її усвідомленню учнями (діти перечитують текст, ставлять запитання, роблять нотатки, обговорюють тощо);

• підтримує **зацікавленість** учнів у пізнанні нового.

На цьому етапі **учень** досягає цілей (повністю чи частково), заявлених на стадії актуалізації, ознайомлюючись із новою інформацією.

У цей час відбувається співвіднесення нової, щойно одержаної інформації з тим, що вже було відомо. Учні на основі нової та «старої» інформації виробляють нове розуміння теми, відбувається процес формування знань.

Учителю на цьому етапі уроку важливо не допустити втрати учнями інтересу до вивчення теми, викликаного на першому етапі, підтримати та зберегти їхню пізнавальну активність.

Плануючи цей етап уроку, досвідчений учитель ставить перед собою питання: яким чином організувати процес одержання учнями нової інформації та підтримати при цьому "їхню пізнавальну активність? Яку позицію має займати вчитель у цьому процесі (інформатора, керівника, порадника, помічника, лектора тощо)?

Етап уроку-рефлексія

На цьому етапі **учитель:**

• «повертає» учнів до початку уроку, до їхніх думок з приводу теми, яка вивчалася; спонукає співвіднести нову інформацію зі «старою», використовуючи знання, набуті на етапі усвідомлення змісту;

- спонукає учнів (керуючи їхньою діяльністю) до встановлення причинно-наслідкових зв'язків між блоками інформації, творчої її переробки, аналізу, інтерпретації, класифікації, систематизації та до цілісного розуміння й узагальнення отриманої інформації;
- спонукає учнів переказати «нову» інформацію, висловити «нові» ідеї власними словами (таким чином відбувається «присвоєння» нової інформації учнями, перетворення її на власні знання);
- організовує колективне обговорення, дискусії для обміну думками, вироблення власного ставлення до ідей, аргументації власної точки зору та повторної проблематизації (нові цільові установки щодо подальшої самостійної роботи);
- сприяє самооцінюванню та самовизначенню школярів з певної теми;
- аналізує з учнями процес розумової діяльності на уроці.

На цьому етапі **учень** аналізує виконання поставлених завдань і досягнення цілей, заявлених на початку уроку.

Плануючи завершальний етап уроку, досвідчений учитель ставить перед собою питання: як допомогти учням «привласнити» нову інформацію? Як учні зможуть використати знання та вміння, набуті на уроці, у реальному житті? Як спрямувати їх на пошук відповідей на ті запитання, що залишилися відкритими?



Методи роботи на уроці.

Відповідно до цілей та завдань кожного етапу уроку авторами технології критичного мислення розроблено і описано відповідні стратегії (методи) роботи на уроці. Плануючи урок, учитель має можливість комбінувати ці методичні прийоми та розробити свій урок з урахуванням його мети та завдань, рівня розвитку учнів, особливостей матеріалу, який вивчається, тощо. На уроках можна працювати з двома видами текстів — інформаційними (науковими, публіцистичними) і художніми. Стратегії (методи) здебільшого однаково «працюють» на обох типах текстів. Можна дати велику кількість рекомендацій з приводу їх упровадження, але головною на уроці має бути змістова складова, доцільність їх застосування, а не зовнішня привабливість окремих стратегій.

Розглянемо деякі із цих стратегій (методів).

Етап уроку – Актуалізація

Стратегія «Мозковий штурм» (навчальний).

Термін походить від англійського brainstorming, що дослівно означає «мозковий штурм». Цей метод виник у 30-ті роки XX століття як метод психологічної активізації колективної творчої діяльності. В його основі лежить думка, що процес генерації ідей необхідно відділити від процесу їх оцінювання. Основне завдання при використанні методу — збирання якомога більшої кількості ідей в результаті звільнення учасників обговорення від інерції мислення і стереотипів.

У проекті ЧПКМ цей метод використовується для відтворення попередньо вивченого з певної теми. Учням пропонують згадати все, що вони знають або думають з певної теми.

Обов'язковою умовою є запис усіх ідей, навіть протилежних, відсутність їх оцінювання у процесі обговорення, класифікація ідей по завершенні обговорення.

«Мозковий штурм» можна проводити фронтально з усім класом, коли вчитель записує ідеї на дошці (перевага цього способу — заощадження часу на уроці), індивідуально, у парах і групах.

Стратегія «Гронування» («Асоціативний кущ»).

На відміну від навчального «Мозкового штурму», де висловлені думки стосуються інформації з приводу певної теми («пригадайте, що ви знаєте»), метод «Гронування» спонукає учнів розмірковувати вільно та відкрито про певний предмет, образ, тему, висловлюючи також свої почуття, емоції, ставлення. Отже, цей метод стимулює нелінійну форму мислення —

асоціативне мислення. Асоціація (з лат. associo — «з'єдную», «зв'язую») — поняття, що виникає при згадуванні іншого.

Як працювати за стратегією «Гронування»?

1. Написати тему — центральне слово (словосполучення чи фразу) посередині аркуша, на слайді, на дошці.

1. Запропонувати учням записати слова та фрази, які спадають їм на думку, коли вони чують це слово. Записати стільки думок, скільки дозволить час, або запропонувати дітям висловлювати їх доти, доки вони не будуть вичерпані. На цьому етапі не слід розмірковувати над тим, чому саме на думку спало те чи інше слово. Якщо слово прийшло у мозок, значить, суб'єктивно воно якось пов'язане з темою.

2. Коли всі думки будуть записані, запропонуйте учням встановити зв'язки між поняттями.



Стратегія «Передбачення».

Мета: стимулювати пізнавальну активність учнів через порівняння власних ідей і тексту (фільму, презентації тощо), сприяти «зануренню в тему».

Передбачення може бути:

- за назвою тексту;
- за ключовими виразами до тексту;
- за картиною, малюнком;
- за частиною тексту;
- за частиною переглянутого фільму.

Учителю варто пам'ятати, що прогнозування подальшого розгортання подій у кожного учня може бути індивідуальним. Завдання методу «Передбачення» — не вгадати, що буде у тексті, а поміркувати про це на основі одержаної інформації (наприклад заголовка тексту).

Стратегія «Попереднє керівництво».

Учитель пропонує учням кілька суджень з теми уроку. Учні оцінюють істинність цих суджень. У процесі уроку, дізнаючись щось нове, вони звіряють власні припущення з отриманою інформацією.

Етап уроку - УСВІДОМЛЕННЯ ЗМІСТУ.

Стратегія «Читання з позначками» (система «Допомога»).

У процесі читання учні оцінюють інформацію з точки зору новизни та відображають своє ставлення за допомогою відповідних позначок:

V — я знав це (відома інформація);

- — це суперечить тому, що я знаю;

+ — я не знав цього (нова інформація);

? — у мене з'явилося запитання стосовно цієї інформації («я хочу про це запитати»).

Для молодших школярів можна використати одну або дві позначки (принаймні на початку роботи за даною стратегією).

Стратегія «Читання з передбаченням» (кероване читання).

Ця стратегія дає можливість стимулювати читацьку активність учнів під час ознайомлення з літературним твором. Текст поділяється вчителем на частини (при розподілі зверніть увагу на те, що закінчуватися кожна частина повинна якимось несподіваним поворотом сюжету, як детективні серіали, — це викликає бажання дізнатися, що ж буде далі).

Краще попередити учнів, щоб вони не читали весь текст наперед, або роздрукувати його на окремих аркушах. Після читання кожної частини тексту учням ставляться запитання щодо змісту прочитаного та пропонується зробити прогноз (передбачення) стосовно того, що буде далі. Після читання наступної частини це передбачення аналізується.

Стратегія «Джигсоу — 1» («Мозаїка»).

Ця стратегія націлена на організацію групової роботи.

1. Текст поділяється учителем на логічно завершені частини.

1. Учні класу об'єднуються у постійні «домашні» групи (кількість учнів у групі залежить від кількості частин у тексті). Кожен учень має певний номер, який відповідає номеру частини тексту.

2. Учитель роздає учням частини тексту. Таким чином, у «домашній» групі кожен учень одержує одну з частин цілого тексту.

3. Учні об'єднуються в експертні групи за номерами частин тексту: ті діти, які опрацьовують першу частину тексту, утворюють першу експертну групу і т. д.

4. Учні вивчають свою частину в експертних групах, готуються донести її зміст до своїх товаришів у «домашній» групі. Скерувати роботу експертних груп можуть експертні картки, виготовлені вчителем заздалегідь.

5. Учні повертаються у «домашні» групи та переповідають свої частини тексту тим дітям, які вивчали інші частини. Після розповіді всіх членів «домашньої» групи учні мають цілісне уявлення про текст.

6. Перевірка вчителем засвоєння знань усіма учнями (запитання ставляться всьому класу, або ж номери учнів змінюються і їм пропонується розповісти про те, чого саме їх навчили).

Стратегія «Джигсоу — 2».

У цьому випадку текст не поділяється вчителем на частини. Кожна експертина група одержує низку питань і готує відповіді на них. Потім учні повертаються до своїх постійних груп та ознайомлюють товаришів із відповідями на свої запитання. Таким чином, текст сприймається як ціле, а робота здійснюється за запитаннями.

Стратегія «Шість капелюхів мислення».

Ефективною є методика «Шість капелюхів мислення», розроблена французьким психологом Едвардом де Боно. Шість капелюхів — шість різних способів мислення. Червоний — означає емоційне мислення, чорний — критичне, жовтий — оптимістичне, зелений — це творчість, синій відповідає за управління мисленням, а білий — за факти і цифри. Де Боно пропонує "приміряти" кожен головний убір. Використання цієї методики навчає школярів думати різними способами, по-різному оцінювати ситуацію, прогнозувати події.

Етап уроку — Рефлексія.

Стратегія «Сенкан» («Сінквейн»).

Сенкан — це вірш, який складається з п'яти рядків.

Він синтезує інформацію і факти у стисле висловлювання, яке висвітлює тему.

1-й рядок — 1 слово (іменник) — тема.

2-й рядок — 2 слова (прикметники) — опис.

3-й рядок — 3 слова (дієслова або який + 2 дієслова) — опис теми через дію.

4-й рядок — фраза із 4 слів — висловлення ставлення до теми, почуттів з приводу обговорюваного.

5-й рядок — 1 слово — перефразування сутності (синонім або асоціація до теми, узагальнення, підсумок).

Стратегія «Дискусії»:

● академічна дискусія;

• конструктивна дискусія;

• дискусії з використанням графічних організаторів («Шкали оцінювання ставлень», «Т-схема», «Дискусійна сітка Алвермана» тощо).

Дискусійна сітка Алвермана

«Дискусійна сітка Алверманна» використовується для навчання учнів дискусії. Записати в першу і третю колонки аргументи в захист тези і проти неї. Потрібно записати якнайбільше аргументів.

Наприклад: Теза : «Зима –найкраща пора року».

Аргументи «За» Аргументи «Проти»

Стратегія «Таблиця «Допомога»

Після читання тексту з позначками учні складають таблицю, узагальнюючи прочитану інформацію:

V Я знав це	- Це суперечить тому, що я знаю	+ Я не знав цього	? У мене з'явилося запитання

Стратегія «Кубування».

Кубування — метод навчання, який полегшує розгляд різних аспектів теми. Застосовується на етапах актуалізації чи усвідомлення змісту. Цей підхід передбачає використання кубика (його можна виготовити самостійно із цупкого картону або обклеїти папером готову коробку), на гранях якого написано вказівки:

- «Опишіть»;
- «Порівняйте»;
- «Назвіть асоціації»;
- «Проаналізуйте»;
- «Знайдіть застосування»;
- «Запропонуйте аргументи «за» або «проти».

Застосовуючи цю стратегію, слід пам'ятати, що черговість граней передбачає перехід від менш складних завдань (з точки зору розумової діяльності) до більш складних. Використовуючи цю стратегію у початкових класах, бажано пояснювати учням, що від них вимагається, у доступних для них формулюваннях.

1. «Опишіть».

Учні описують зовнішній вигляд об'єкта загалом. — Як це виглядає? Опиши колір, розмір, форму тощо.

2. «Порівняйте».

Учні додають нові характеристики об'єкта, про які згадали у процесі порівняння його з іншими об'єктами.

— На що це схоже? Від чого це відрізняється?

3. «Назвіть асоціації».

Діти дописують нові ознаки, які «висвітилися» у процесі нелінійного асоціативного мислення.

— Що спадає вам на думку, коли ви думаєте про це?

4. «Проаналізуйте».

Учні описують складові елементів об'єкта крізь призму загального сприймання та розуміння, характеризують структуру, будову, частини, окремі деталі того, що описується.

— Скажіть, яким чином це зроблено? З яких частин складається? Вам не обов'язково це знати, ви можете це вигадати.

5. «Знайдіть застосування».

Діти описують, як це знадобиться у житті, кому, коли, в якому обсязі.

— Яким чином це може бути застосовано? Як це використовується? Для кого це важливо?

6. «Запропонуйте аргументи «за» або «проти».

Учні висловлюють власні судження щодо теми: це добре чи погано, правильно чи неправильно згідно з їх власними, особистими та колективними стандартами.

— Як ви ставитеся до цього? Поясніть, чому?

Використання методу «Кубування» на уроках української мови :

Кольори граней	Назви граней	Орієнтовні відповіді дітей по темі «Пори року»			
Червона грань	Лексичне значення, асоціації	Весна: підсніжни-ки. квіти, зелень...	Літо: канікули, море, пляж, спека...	Осінь: урожай, дош, листопад...	Зима: сніг. Новий рік, мороз, свята...

Жовта грань	Етимологія	Весна — від індоєвропей ського кореня **yes* м значенням «світити»	Літо — ймовірно, від праслов'янського дієслова *лити* — «час дощів»; інша версія — від латинського *laetus,* що означає «прекрасний»	Осінь — можливо, від готського *asans* — «час жнив»	Зима — від індоєвропейського *gheima* — «холодний, неприємний час»
Зелена грань	Спільнокорене: слова	Весняний, веснянка	Літній, влітку	Осінній, восени	Зимонька, зимовий, зимувати
Синя грань	Синоніми, антонім	Весна — осінь	Літо — зима	Осінь — весна	Зима — літо
Біла грань	Дібрати до слова прикметник, дієслово	Квітуча, прилинула	Тепле, прийшло	Дощова, пофарбувала	Білосніжуа,р озізлилась
Блакитна грань	Крилаті фрази, прислів'я	Весна ледачого не любить. Проспиш весною — заплачеш зимою	Готуй сани влітку, а воза взимку. Літо дає коріння, а осінь — насіння	Рання пора, золота пора, вередлива царівна. Осінь сумна, а весело жити	Сон на зиму відклади, а діло в квітні зроби

Стратегія «Графічнічні організатори».

Графічні зображення інформації (у схемах, таблицях, діаграмах тощо) — важливий метод її унаочнення з метою систематизації та узагальнення, цілісного розуміння, заповнення «білих плям» (встановлення невідомої інформації) для подальшої роботи над темою.

• Графічний організатор *«Аналіз ознак поняття».*

Ця стратегія корисна, коли учні вивчають тему, з якої вони вже щось знають. Учні порівнюють поняття за запропонованими характеристиками та записують висновки у таблицю.(Наприклад).

Тварина	Де живе?		Як рухається?				Чим живиться?		До якого класу належить?	
	На суходолі	У воді	Плаває	Літає	Біга є	Ходить	М'ясом	Рослинами	Звірі	Птахи Риба
Корова										
Дельфін										

На етапі актуалізації учні обговорюють двох відомих тварин і заповнюють таблицю за допомогою позначок («+» — для підтвердження, «-» — для заперечення ознаки) для кожної тварини стосовно певної характеристики. Потім, перед читанням тексту чи розповіддю вчителя, діти також пропонують свої позначки щодо ознак нової тварини («+» — для підтвердження, «-» — для заперечення ознаки, «?» — якщо не знають відповіді або для того, щоб зазначити, що вони не впевнені стосовно певної риси). Учитель пропонує дітям передбачити ознаки (характеристики) того об'єкта, з яким вони не знайомі.

Потім учні читають текст, шукають інформацію про нову тварину в інших джерелах або слухають розповідь учителя (етап усвідомлення змісту).

Після одержання нової інформації про цей об'єкт (у нашому випадку про качкодзьоба) вчитель організовує обговорення та колективне чи індивідуальне заповнення таблиці. Учні перевіряють, чи правильні були їхні передбачення та чи є відповідними ті позначки, які вони поставили на етапі актуалізації (етап рефлексії).

Цю стратегію можна використовувати на уроках ознайомлення з навколишнім світом, української мови, математики.

• *Графічний організатор «Т-схема» (таблиця «Так — Ні»).*

Це багатоцільовий графічний організатор для запису бінарних (так/ні, за/проти або порівняння/контраст) відповідей у процесі дискусії.

Таблицю креслять у вигляді великої букви Т. Ліворуч записуються аргументи, які підтримують висловлене твердження (відповідають «Так» на бінарне запитання), праворуч - докази, що заперечують певне судження (твердження) (відповідають на запитання «Ні»).

Запитання повинні бути бінарними, тобто такими, на які можна відповісти і «так», і «ні». Наприклад:

— Чи погоджуєтеся ви з тим, що весна краща, ніж зима?

— Чи потрібно слухати класичну музику?

— Чи згодні ви з висловлюванням «Книга вчить, як на світі жить»?

Технологія «Кола Венна»

Міністратегія для навчання учнів співставленню, порівнянню, знаходження спільних рис, явищ, ознак в образах літературних героїв, творчості письменників, історичних діячів, явищах природи, властивостях геометричних фігур і т. п.

На зразку в центрі записані спільні ознаки листяних та хвойних лісів, а ліворуч та праворуч — відмінні ознаки.



Стратегія «Взаємні запитання».

Цю стратегію використовують на етапі усвідомлення змісту. Учні читають текст у парах, зупиняючись після того, як прочитали абзац. Після ознайомлення з абзацом тексту по черзі ставлять одне одному запитання на розуміння прочитаного. Це можуть бути запитання стосовно головної думки тексту, відтворення основних ідей, важливої інформації, що міститься у прочитаному абзаці. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (Що? Де? Коли?), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на

поверхні (Чому? Що буде Далі? Що дає підстави так думати? Як це впливає на наше життя? тощо).



Завдання, що виховують критичне мислення.

1. **Завдання, що виховують неімітаційну поведінку, критичність мислення:**

1.1. Завдання - пастки, що сприяють уважному, критичному сприйманню завдання і можливої відповіді.

Учитель формулює завдання і пропонує неправильну відповідь. Наприклад, порахувати кількість звуків у слові тінь , визначити відмінок слова *день* у реченні: Перші сонячні промені пробудили день.. Вислуховуються відповіді дітей і варіант учителя. Дитина має зіставляти власну відповідь та інших. Серед відповідей можуть бути помилкові, а також запропоновані вчителем. Це забезпечує виховання звички довіряти собі не менше ніж іншим. Аналізуючи виконання завдання, слід звертати увагу не на результат, а на спосіб дії дітей.

1.2. Завдання – пастки, що розрізняють понятійну і життєву логіку.

Наприклад, яке слово довше: *змія* або *черв'як, кит* чи *кіт"!* Чиє родичами слова *півень* і *курча, сова* і *совок , ягня* і *вівця, будинок* і *будівельник.* Іноді учні розмірковують, що людина і будинок не можуть бути родичами. Тому дітям необхідно зіставити логіку понятійну і наукову.

1.3. Завдання, що не мають рішення виховують невиконавське ставлення до завдання.

Наприклад, поставте пальчик на схему, *що відповідає реченню. У реченні 4 повнозначних слова, а* в *одній зі схем - 3 слова,* в *іншій - 5. Знайдіть, для якого слова перевірним є верх: повернути, завершений, вертіти. Учні-виконавці одразу виконають подібні завдання. Вдумлива дитина не знайде відповіді.*

2. **Завдання, що формують уміння запитувати необхідну інформацію.**

2.1. Завдання, у яких недостатньо даних.

Наприклад, у слові 6 звуків. Скільки у ньому складів?

Очевидно, дитина виконає це завдання, знаючи, скільки голосних у слові. До якої частини мови належить слово черговий? *Відповідаючи на запитання, учень має аналізувати це слово у реченні:* Черговий учень поливає квіти *або* Черговий поливає квіти.

2.2. Завдання, де запитують учні, а відповідає вчитель.

Гра "Так - ні". Учитель задумує слово, а учні відгадують його, запитуючи інформацію. Запитання можна формулювати так, щоб учитель відповідав: так або ні. Наприклад, задумано слово книга. Діти запитують: Це істота? З конкретним значенням? Є у кожної людини? Це одяг? тощо. Успішним є відгадування за найменшої кількості запитань.

Досвід К.Д. Ушинського з розвитку мислення молодших школярів.

Варто нагадати про цікавий досвід розвитку мислення молодших школярів, створений К.Д.Ушинським — посібник "Родное слово". Серед завдань, вміщених у "Рідному слові" досить цікавими є такого типу: Хто їсть траву? Хто їсть м'ясо? Мох — рослина, а граніт ...? Спина — частина тулуба, а тім'я ...? І горобець, і галка — ...? І бджола, і муха - ...? Що таке золото? Що таке Волга? Чи не дерева сосна і конюшина? Заєць стрибає, а ластівка ...? тощо. На зразок вищезазначених словниково-логічних вправ молодшим школярам можна запропонувати такі:

Хто у кого?

У корови – (теля),

у курки – (курча),

у свині – (порося),

у вівці – (ягня),

у собаки – (щеня) та ін.

Знайди логічні помилки.

Гніздо ведмедя, барліг білки, гніздо ластівки.

Потворний крик, пильний погляд, несамовитий вигляд.

Зачинити повіки, стулити двері.

«Феєрверк»

З розсипаних слів скласти визначення.

Частина , на, вказує, предметів, мови, який?, ознаку, яка?, відповідає, яке?, прикметник, це, яка, питання, та (прикметник).

Виправ помилки. Аргументуй свою відповідь.

Мамині руки: ласкаві, срібні, турботливі, відмінні.

Зимовий вітер: пронизливий, сердитий, сміливий.

Що чим роблять?

Олівцем –(креслять і малюють), фарбами – (розфарбовують і малюють), ручкою – (пишуть), сокирою – (рубають), пилкою – (пишуть), головою (думають), вухом (слухають), цифрою (позначають кількість), реченням – (виражають закінчену думку).

Що з чим роблять?

Тканину міряють, а гроші? (рахують)

Звуки чують, вимовляють, а букви ? (бачать, пишуть)

Стіл накривають, а постіль? (застилають)

Молоко можна розлити , а горох? (розсипати)

Що чим вимірюють?

Грамами, кілограмами, тонами - …вагу.

Сантиметрами, метрами, кілометрами, міліметрами - …(довжину).

Секундами, хвилинами, годинами, днями, тижнями - …(час).

Вагу вимірюють … .

Довжину вимірюють … .

Продовж ряд слів:

Яблуко, слива, …

Ручка, пензлик, лінійка,…

Кухар, лікар,…

Білий, червоний,…

Окунь, карась, …

Абрикос, слива,…

Добір родових понять зі зростанням ступеня узагальнень:

Березень – місяць весни, а весна – пора року.

Очерет – трава, а трава - …

Лелека – птах, а птах - …

Кисть – частина руки, а рука …

Зіставлення понять за схожістю.

Корінь – частина рослини, а фундамент - …

Склад – частина слова, а іменник - …

Дієслово – частина мови, а закінчення - …

І склад, і префікс - …

Серпом жнуть, а косою - …

Граблями гребуть, а гребінцем - …

Визнач , про кого це словосполучення, доведи.

Зубки гострі, хвостик пухнастий, руда шерсть, хитрий норов (котик, лисичка, вовчик).

Прочитай текст, прикметники заміни на протилежні за значенням. Як змінився текст?

Яскраве сонце світило в небі.

Білі хмарки пропливали вгорі.

Оленка була весела. Вона провела чудовий день.

Слова для довідок: сумний, чорний, негідний,

блідий, тьмяний.

Вгадай професію.

Учні , дошка, щоденник, школа, клас. (Вчитель)

Бинт, шприц, лікарня, укол, ліки.(Лікар).

Хліб, колос, зерно, урожай.(Хлібороб)

Розпізнай назву.

Добра, ніжна, лагідна…(мама)

Білокора, зелена, кучерява …(береза)

Руда , хитра, пухнаста …(лисиця)

Тепле, лагідне, блискуче…(сонце).

Доповни фразеологізм.

Глухий, як …(тетеря).

Упертий, як …(осел).

Німий , як …(риба).

Голодний , як …(вовк).

Хитрий , як …(лисиця).

Дивиться, як ..(звір).

Пише, як …(курка).

Твердий, як (камінь).

Слова – родичі з різних частин мови.

До іменника дібрати спільнокореневі іменники, прикметники, дієслова.

Сад (садівник, садівниця, саджанець; садовий; садити, посадити, висадити).

Рука (рукавиця, рукавичка, рукав, ручка; ручний; вручати, доручати, приручати, ручатися).

Будинок (будова, будівник, будівельник, будівництво; будинковий, будівний, будівельний, будівничий; будувати, забудовувати, добудовувати).

Згрупуй слова, близькі за значенням.

Буква, ураган, битва, військо, дощ, метелиця, літера, абетка, боєць, солдат, злива; завірюха, буря, алфавіт, шторм, азбука. Воїн.

Знайди зайве слово.

Юнак, хлопець, підліток, дідусь.

Будинок, човен, хата, дім.

Хата, дім, помешкання, будинок.

Книга, підручник, аркуш, посібник.

Крамниця, базар, ринок.

Веселка, райдуга, гроза.

Відгадати слово.

За характеристикою ведучого вгадати слово.

Слово відповідає на питання що?

Спільнокореневе до нього – вишневий.(Вишня)

Слово відповідає на питання хто? Спільнокореневе до нього – комбайн .(Комбайнер).

Слово відповідає на питання яка? Спільнокореневе до нього – співав. (Заспівав).

Слово відповідає на питання хто? Спільнокореневе до нього – лікувати. (Лікар).

Поетична синонімія

Вибрати потрібний синонім з ряду поданих.

Вигріваються на сонці

Осокори у (тузі, смутку, журбі),

А дуби, мов полководці,

Вийшли з вітром на (дуель, двобій, поєдинок).

А вітер завихриться в вітах,

Дерева гойдне – і в ту ж (секунда, хвилю, мить).

Обірване листя (лине, летить, кружляє).

Мені в далекому Парижі

Приснилась рідна (земля, сторона, країна).

Серед любисткової тиші

Дрімає хата (ошатна, чепурна, охайна).

Додай словечко.

Можна дощ, а можна … .

Є сім’я, а є … .

Пиши букву, або … .

Можна поле, …. і … .

В небі райдуга й …. .

Завдання з формування діалогічного мовлення.

Слухання діалогу з попередніми настановами.

Завдання. Прослухайте вірш. Між ким відбувається розмова?

-Добрий день, мої любі діти! Рада я вас усіх зустріти.

-Добрий день, учителю наш! — Дружно вітається клас.

-Як звертається вчитель до дітей?

-А як діти звертаються до вчителя?

Відтворення прочитаного діалогу в особах .

Відповідно до програми з української мови в початкових класах у роботу над розвитком діалогічного мовлення учнів включено і вправи на відтворення (за ролями) діалогів із прослуханих казок, розповідей. Наприклад:

О.Буцень «Помічниці» (2-й клас)

— А я сьогодні мамі допомагала, — сказала Оля.

— Що ж ти робила? — запитала Ліда.

— Тарілки витирала, ложки, виделки.

— А я, — похвалилася Ліда, - черевички почистила.

— Мамі? — поцікавилась Оля.

— Ні, собі.

— Хіба ж то допомога мамі?

— Звичайно, — відказала Ліда. — У мами ж тепер роботи менше буде.

Доповнення пропущених реплік діалогу .

Розмова сина з батьком, що повернувся з риболовлі.

Завдання. Доповніть репліки.

— Тату, куди ти сьогодні їздив рано-вранці?

— …

— І яку рибу ти там піймав?

— …

— А щуку бачив?

— …

— А чого ж її немає у відрі?

— …

Відновлення деформованого тексту діалогу

Завдання. Розставте правильно запитання та відповіді.

— Олю, де ти вчора була?

— Олену, Петра, Катю, Олега.

— І кого ти там зустріла?

— У подруги на дні народження.

— І що ти подарувала подрузі?

— Цікаву книгу.

Створення діалогу за аналогією до зразка, але в іншій ситуації.

Учитель запитує в учениці:

— Олю, чому ти вчора не прийшла до школи?

— Бо погано почувалася.

— А сьогодні як ти почуваєшся?

— Добре.

Завдання. Створіть діалог за зразком (але цього разу учитель ставить учениці запитання про відсутність домашньої роботи, про запізнення на урок

Називання за описаною ситуацією відповідних реплік.

Завдання. Назвіть можливі у зазначених ситуаціях репліки.

Ситуації: прихід у гості, запізнення на урок, відвідування магазину,бібліотеки, звернення до вчителя, батьків із проханням.

Побудова за описаною ситуацією і готовою реплікою спонукання діалогу (реплік реагування).

Завдання. За зазначеною ситуацією і реплікою спонукання складіть репліку-відповідь, що виражає згоду (а далі незгоду, здивування тощо).

— Петре, принеси води.

— Добре, принесу.

(— Не хочу, нехай Оленка принесе.)

(— А навіщо, коли в хаті ще є вода?)

Складання діалогу із запропонованих реплік до заданої ситуації

Завдання. Доберіть репліки до ситуації.

Ситуації: вчителька з дітьми обговорюють свято Золотої осені; учні на екскурсії в зоопарку; Микола і Сашко саджають картоплю.

Репліки:

— На дно ямки поклади перегною.

— Це щоб картопля краще родила?

— Запросимо мам і бабусь.

— А що роблять мавпочки?

— А ще дівчаток із третього класу.

— їдять банани та апельсини.

Складання діалогу на певну тему до заданої ситуації

Завдання. Складіть діалог у парі.

Ситуація: ви прийшли до аптеки, вам необхідно поговорити з аптекарем.

Мета спілкування — дібрати ліки від застуди.

Завдання. Складіть діалог, замінивши мету спілкування.

Мета спілкування — дізнатися про правила застосування гірчичників.

Складання діалогу за змістом малюнка

Завдання. Складіть діалог.

Ситуація: візит до лікаря-стоматолога.

Мета спілкування — повідомити лікареві про причину свого приходу.

Мовні завдання:

1. Вживайте слова: розболівся, не можу терпіти, огляну, розкрийте рота, лікувати.
2. Правильно звертайтеся один до одного.
3. Вживайте ввічливі слова: добрий день, дякую, будь ласка, перепрошую.

Побудова діалогів за схемами з елементами творчої роботи

Завдання. Вставте пропущені слова. Вживайте слова мовного етикету.

Ситуація: розмова двох друзів під час перерви.

—…, у тебе є зайвий олівець?

— Так, а чому ти про це питаєш?

— Зараз буде урок образотворчого мистецтва, а я свого забув удома дай мені, ...

— Звичайно, бери.

— ... тобі



Тренінги з використанням методу критичного мислення.

Я БАЧУ ЛЮДИНУ.

Я ОБИРАЮ ЖИТТЯ

Тренінгова гра

Мета: утвердження принципів загальнолюдської моралі, дбайливого ставлення до людей; формування в учнів почуття особистої гідності, впевненості у собі; розвиток навичок спілкування, співробітництва та взаємодопомоги; формування у дітей уміння діяти в колективі, піклуватися про інших, узгоджувати свої дії з ними.

ХІД ГРИ

І. Організація гри.

— Сьогодні ми візьмемо участь у грі «Я бачу Людину». Для цього ви повинні бути активними, уважними, дружними і дисциплінованими. Працювати будемо у групах.

Учитель може об'єднати дітей у групи в будь-який спосіб.

ІІ. Мотивація ігрової діяльності.

Постановка проблеми.

— Покажіть, як ви вмієте працювати разом. Обговоріть у групах та визначте своє ставлення до питання: хто найважливіша людина на Землі?

У вас може бути не одна, а кілька відповідей. Даю вам одну хвилину на обговорення.

Учні обговорюють проблему в групах, а потім презентують свої відповіді.

Розв'язання проблеми.

— Я почула багато різних відповідей. І мені важко визначити, яка з них найточніша, бо всі вони правильні. Розв'язати цю проблему нам допоможе «чарівна скринька». Ось вона. Зараз кожен, кого я викликатиму, зазирне до скриньки і побачить у ній найважливішу людину на Землі.

Тільки давайте домовимось: бажаючі підніматимуть руки мовчки, не встаючи з місця. Це буде одним із правил нашої гри. Друге правило таке: поки всі по черзі не зазирнуть до скриньки, не можна розповідати, що ви побачили.

У скриньці лежить дзеркальце, і кожен, хто заглядає туди, природно, бачить у ньому своє відображення.

— То хто ж найважливіша людина на Землі? *(Відповіді учнів.)*

— А якщо скласти всі відповіді, отримаємо ось таку формулу. Давайте прочитаємо її разом!

Я + ТИ = МИ

— Ось ми і дізналися, що найважливішою людиною на Землі може бути кожен.

Повідомлення учнів.

— Усі люди народжуються вільними і рівними.

— Усі мають однакові права та гідність.

— Усі наділені розумом і мають ставитись одне до одного як брати і сестри.

— 10 грудня 1948 року. Генеральна Асамблея ООН прийняла «Декларацію прав людини» з метою підтримання миру в усьому світі, сприяння поліпшенню життя людей, заохочення поваги до прав людини.

Декларація містить 30 статей.

Стаття 1 проголошує, що всі люди народжуються рівними і вільними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні ставитись одне до одного у дусі братерства.

Лише в добро і вищу правду віра

Людину відрізня від мавпи й звіра.

— А зараз давайте хором прочитаємо речення, складене з окремих літер.

Я повертаюся до назви нашої гри «Я бачу Людину». А як кожен з вас розуміє вислів «бачити людину»? Бажаючі висловити свою думку піднімайте руку, давайте відповідь голосно й чітко у «чарівний мікрофон». *(Знати людину, розуміти людину, співчувати людині, приходити на допомогу в скрутну годину, розуміти внутрішній стан людини, відчувати людину серцем, вміти читати по очах, знати, чого хоче людина у даний час, вміти спілкуватися, вміти почути людину й поважати її думку.)*

— Молодці, дякую за ваші відповіді.

III. Хід гри.

— Складіть, будь ласка, із літер слова,

т Ж и я т (Життя.)

аруьлтуК (Культура.)

вняонхаВи (Виховання.)

— Спробуйте скласти речення із цими словами, пов'язавши їх із темою сьогоднішнього заняття. *(Справжня людина повинна прожити гідне життя. Кожна людина має бути культурною та вихованою.)*

— Здавна в різних країнах світу встановлювалися певні правила, норми, вимоги до поведінки людини в певних умовах. Імператори і філософи, королі й поети, вожді племен, актори виголошували, утверджували моральну, етичну поведінку і карали, висміювали за порушення неписаних правил поведінки.

Ще за часів Київської Русі у «Повчанні синам» Володимира Мономаха було закладено такі етичні норми, як доброта, працелюбність, шанобливе ставлення до старших, сміливість, ніжність, рішучість, сором'язливість, віра. Такі якості хотів бачити у своїх синів Володимир Мономах.

Гра «Пізнай себе».

— Зараз я вам пропоную проаналізувати свою поведінку. Подивіться на коло, яке лежить у вас на парті. Уявіть себе у центрі цього кола. Розкладіть картки з рисами характеру навколо себе. Якщо якась риса часто у вас

проявляється, покладіть її близько, якщо ж вона проявляється зрідка, покладіть її далі, а якщо у вас у характері немає певних рис, слід покласти їх за межі кола. У вас є по дві вільні картки. На них ви можете записати особливу позитивну рису свого характеру і ту рису, якої вам хотілося б позбутися.

Проаналізуйте свій вибір *(див. табл.)*.

— Яких рис вам хотілося б позбутися? Що для цього необхідно робити?

— Які якості хотілося б розвинути в собі? Що для цього слід робити?

— Чи станете ви особистістю, залежить від вас самих. Чим раніше ви зробите рішучий крок до проектування власної долі, тим швидше визначите, ким і яким бажаєте стати. Звісно, зі зміною рівня освіченості, обставин багато що буде змінюватися. Молода людина може сама вирішити, які риси характеру вона хоче сформувати в собі. У цьому вам допоможуть життєвий досвід (власний і оточення), літературні твори, вивчення правил поведінки. Від того, яким ви себе зробите, залежатиме і те, яким буде ваше життя.

Вправа-гра «Я обираю життя».

— Визначте, яке життя ви хотіли б обрати *(див. схему)*. Можете вписати свої пропозиції замість знаків питання.

— Поясніть свій вибір.

Я сподіваюся, що ваші очікування здійсняться. Ми вчилися сьогодні бачити й розуміти одне одного, обирати свій життєвий шлях. А зараз давайте

— порадіємо тому, що в нас є.

Гра-вірш «Добре те, що сонце світить!».

— Добре те, що сонце світить!

Добре те, що віє вітер!

Добре, що зелений ліс Разом з нами ріс і ріс!

Добре те, що в нашій річці

Синя, не брудна вода

І мене матуся рідна

Після школи зустріча.

Добре гратися надворі,

Добре вчитися у школі,

Книжку відкривать нову!

Добре те, що я живу!

IV. Підсумок заняття.

— Наше заняття закінчується. Дякую всім за увагу, активність, взаємопідтримку. Сподіваюся, що сьогоднішня зустріч була для кожного з вас і приємною, і корисною.

Гра «Спасибі за чудовий день».

Усі учні встають у коло, один у центрі. Один із дітей підходить до того, хто в центрі, потискає йому руку й каже: «Спасибі за чудовий день». Обидва залишаються у центрі, тримаючись за руки. Потім підходить третій учень, бере за вільну руку першого чи другого, потискає її й теж промовляє: «Спасибі за чудовий день». Таким чином група в центрі постійно збільшується, всі тримаються за руки. Коли підходить останній, коло замикається і всі мовчки міцно тричі стискають один одному руки.

Таблиця

агресивність	охайність	активність	стриманість	байдужість
вдячність	ввічливість	надійність	вірність	вихованість
грубість	делікатність	доброта	жадібність	жорстокість
дружелюбність	турботливість	дисциплінованість	скромність	сміливість

співчутливість	справедливість	працьовитість	чесність	безвідповідальність

Схема

цілеспрямоване	?	складне	цікаве	?
?	радісне		?	сповнене труднощів
гідне	пасивне	**Я ОБИРАЮ ЖИТТЯ**	світле	чесне
багатогранне		цікаве	монотонне	сонячне
?	нецікаве	щасливе	повноцінне	

ВИХОВНІ ТРЕНІНГИ

4-й клас

ДОБРО І ДОБРОЧИННІСТЬ

Заняття-тренінг

Мета: навчити дітей визначати, у яких випадках людину можна назвати доброю; аналізувати життєві ситуації та робити з них висновки; пояснити правила доброчинної поведінки; допомогти учням усвідомити значення добра як життєвого вибору; формувати моральні чесноти, добропорядність, почуття милосердя, негативне ставлення до людських пороків; сприяти розвитку в учнів мотивації до добрих та гуманних учинків, до підтримання доброзичливої атмосфери в класі.

Обладнання та матеріали: аркуші білого паперу; олівці, фломастери, крейда; імпровізований «мікрофон»; мовленнєві опори («Я вважаю...», «На мою думку...», «Я зрозумів, що...» тощо); дошка; ребус; кораблик; картки з написами «Добро», «Зло».

ХІД ЗАНЯТТЯ-ТРЕНІНГУ

Усіх учасників тренінгу розміщено літерою «V».

— Діти, розгадавши ребус, ви дізнаєтесь, про що ми будемо говорити на виховній годині.

Знайомство.

Вправи «Мікрофон» і «Незакінчене речення».

Учасникам тренінгу вчитель пропонує закінчити речення: «Добрі слова — це...». Висловлюватися при цьому слід стисло, чітко.

Нагадування правил поведінки на тренінгу.

Визначення очікувань.

— Отже, тема сьогоднішнього заняття — «Доброта і доброчинність». Подумайте півхвилини і продовжте речення, записане на дошці: «Від сьогоднішнього заняття я очікую...».

Надання необхідної інформації.

Розповідь тренера з елементами бесіди.

— Милосердя, доброта. Ще з давніх часів вони були традиційними для нашого народу. Цілком природним і закономірним вважалося допомогти знедоленому, поділитися шматком хліба із голодним, дати притулок бездомному, захистити скривдженого. Доброта, милосердя багатоликі. Потреба в них повсякчасна. Це крила, на яких тримається людство. Чинити по-доброму допомагають людині моральні правила.

Добро можна порівняти із сонцем: як за сонцем ми визначаємо пору року, так і з поняттям добра співвідносимо свої слова та вчинки.

Тому життя людини на Землі має починатися з високої духовності, з бережливого ставлення до матінки-природи, з любові до всього живого, і насамперед до людей. Ми повинні дбати не так про матеріальний достаток і гроші, як про світлу душу, чисту совість, добре серце, щире слово. Душа наша потребує поезії, пісні, музики. Від них ми отримуємо насолоду, позитивну енергію, заряджаємось натхненням, творчістю, любов'ю, добротою.

Робота в групах.

— Чого на землі більше — добра чи зла? Хто вважає, що добра, нехай візьме жовту смужку, хто вважає, що зла — синю.

Учні сідають за столи відповідно до обраних смужок.

Творче завдання.

— Зараз прозвучить музика, ви прослухаєте її із заплющеними очима. Пригадаєте всім відомі образи добра і зла й відобразите їх потім на папері.

— Друге завдання буде таким. Ви пригадаєте або придумаєте короткі ситуації, в яких доводиться вибирати між добром і злом. Розкажіть ці ситуації класу та поясніть, чим керувалися ваші герої, коли здійснювали свій вибір.

Інформаційне повідомлення про доброчинність.

— Гарна звичка — турбуватися про інших. Слово «доброчинність» походить від словосполучення «чинити добро». Люди цінують співчуття, коли воно щире. Чуже горе не повинне залишати нас байдужими. У нашого народу є навіть таке прислів'я: «Чужого горя не буває».

Вправа «Мозковий штурм».

— Як ви вчините, якщо поряд:

- хтось плаче;
- старший ображає меншого;
- маленьке кошеня сидить високо на дереві й нявчить.

— Запишіть усі пропозиції на великому аркуші в порядку їх виголошення без зауважень. Обговоріть і оцініть ідеї.

Робота в групах.

Завдання: створити пантоміму, яка відображала б поняття «добро» і «зло».

Вправа «Асоціативний кущ».



Вироблення правил доброчинної поведінки.

- Не завдавай нікому болю.
- Не проходь осторонь жорстокості.
- Не залишай без допомоги хворих і поранених.
- Не руйнуй пташиних гнізд.
- Не вбивай жаб; не лови жуків і метеликів.
- Не руйнуй мурашники.
- Не порушуй красу Землі.

Зворотний зв'язок.

— Продовжте фразу: «На цьому тренінгу я...».

Прощання. Гра «В колі друзів».

У центрі кола горить свічечка, що є символом добра і чистоти. Діти висловлюють добрі побажання один одному, передаючи умовний символ добра — паперовий кораблик зі словами: «Я дарую тобі...»

Підсумок заняття.

- На початку заняття я запитала вас: «Чого на світі більше — добра чи зла?» — і ви розподілилися залежно від своєї думки із цього приводу. Чи змінилася ваша думка-протягом нашого заняття?
- Чи бачите ви прояви добра і зла у нашій школі, в природі?
- Що треба робити, щоб добро перемогло?.

- На доброті існує світ, І добротою пахне хліб.

Під мирним небом в школу йти

Це також вияв доброти.

І до дітей любов свята

Це чистота і доброта.

ЩО ТАКЕ ЩАСТЯ!

Заняття-тренінг

Мета: спонукати дітей замислитися над етичними проблемами: що означає бути щасливим, відчувати гармонію в собі; виховувати бажання жити для інших; допомогти учням зрозуміти: кожна людина неповторна; справжнє людське щастя передбачає гармонію із собою і довкіллям, злагоду з ближніми, з усім, що нас оточує.

Обладнання та матеріали: плакат із прислів'ями, фломастери, ручки, білий папір, картки для самостійного опрацювання, імпровізований «мікрофон», клейка стрічка.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Учасники сідають на стільці, розставлені по колу.

Знайомство.

- Продовжте фразу: «Я був щасливий, коли...».

Нагадування правил взаємодії у групі.

- Усі учасники мають рівні права.
- Кожен має право на висловлення своїх поглядів.
- Говорити треба чітко, коротко, зрозуміло.

• Висловлюватися під час обговорення слід по черзі, яка встановлюється піднесенням руки.

• Треба цінувати думку інших.

• Завжди слід шукати позитивні підходи у розв'язанні проблемних ситуацій.

Виявлення очікувань.

- Доповніть речення: «На минулому тренінгу я дізнався... а сьогодні очікую...».

Постановка проблеми.

- Людина у світі. Що вона несе у навколишній світ? Яке її призначення? Яка мета людського життя? Що таке людське щастя?

На ці та інші питання ми спробуємо сьогодні знайти відповіді.

Робота в групах.

- З'єднайте початок прислів'я з його закінченням.

Розкрийте зміст прислів'їв.

Не родись багатим,	**кого шукає.**
Щастя біжить,	**а родись щасливим.**
Справжнє щастя	**а нещастя летить.**
Щастя знає,	**завжди попереду.**

Вправа «Ситуація».

Тренер задає ситуацію.

• Уявіть собі маленького хлопчика. Він біжить по подвір'ю і радісно кричить: «Знайшов! Щастя знайшов!!! Мамо, поглянь, яке гарне!»

— Що, на вашу думку, знайшов хлопчик? Як далі розвиватимуться події? Які можливі варіанти? *(Відповіді учнів.)*

— А знайшов він п'ятипелюсткове щастячко у квітучій бузковій гілці. Для щастя іноді небагато треба.

«Мозковий штурм».

— Що потрібно людині для щастя?

Учитель записує на дошці відповіді дітей, які колективно аналізуються, після чого робляться висновки.

Організація роботи за методом «Навчаючи — вчуся».

Тренер дає кожній групі картку з інформацією. Протягом двох хвилин група вивчає отриману інформацію, а потім ознайомлює з нею товаришів з іншої групи.

Картка 1

З історії етики

Один з учнів Сократа Аристіп Кіренський вважав, що щастя — це насолода, втіха. Та вже його учні зрозуміли, що надмір насолод і втіх спустошує людину, породжує страждання. У XIX столітті філософи сформулювали сучасні підходи до визначення цього поняття. Отже, щастя — це:

- щаслива доля; успіх у справі; життєвий талант;
- внутрішній стан радості;
- стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення і безмежної радості;
- фортуна, доля.

Картка *2*

- Щастя неповторне. Кожна людина відчуває його по-своєму. Рецепт щастя не може бути єдиним для всіх.
- Кожна людина — неповторна особистість, і щастя її — особливе для неї.
- Що щастя для одного, може бути нещастям для іншого.

Після того як учасники тренінгу завершили вправу, тренер пропонує поділитися отриманою інформацією.

Робота в парах.

— Об'єднайтеся в пари хлопчики з дівчатками. Візьміть аркуш паперу, фломастери і, разом взявши одну на двох ручку чи фломастер кожен своєю рукою, намалюйте щасливе, усміхнене обличчя.

Дві руки тримають одну ручку і так малюють. Тренер демонструє малюнки, прикріплюючи їх клейкою стрічкою на дошку.

Гра «Інтерв'ю».

Одному з учасників пропонується взяти в однокласників інтерв'ю, запитавши їх про те, що, на їхню думку, є щастям для їхніх рідних та друзів.

Зворотний зв'язок.

Тренер пропонує продовжити фразу: «Найбільшим відкриттям для мене було...».

— Що цінного ви дізналися?

— Чи можна прожити на світі без доброти?

Підсумок заняття.

— Пропоную підбити підсумки нашого тренінгу, закінчивши речення: «Я щаслива(ий), тому що...».

Прощання. Вправа «Так».

Учасники об'єднуються у пари. Один із пари говорить фразу, що виражає його стан, настрій чи відчуття, інший ставить йому запитання, щоб з'ясувати деталі. Вправа вважається виконаною, *якщо* у *відповідь* на запитання учасник отримує три відповіді «так».

Наприкінці заняття учні стають у коло, беруться за руки і хором промовляють: «Будьмо щасливі». Вітають один одного оплесками.

Розділ ІІІ.

Із власного досвіду.



Урок . Українська мова.

Тема: Закріплення і узагальнення знань про прикметники.

Мета*:* закріплювати й узагальнювати знання учнів про прикметник; формувати вміння вживати прикметники в усному і писемному мовленні; розвивати вміння узагальнювати, систематизувати мовні явища; розвивати зв'язне мовлення дітей; прищеплювати їм любов до природи, мови, прагнення творити добро;виховувати старанність.

Методично-дидактичне забезпечення уроку: таблиця «Прикметник», схема для «мозкового штурму», зображення берези, місцеві краєвиди, логічно-опорна схема «Прикметник», картки для самостійної роботи, березові листочки, підручник (М.Д. Захарійчук, А.І. Мовчун Українська мова: 2013р.),презентація до уроку.

Використані стратегії КМ: графічні організатори, «Мозковий штурм»,складання ЛОС, «Незакінчені речення»,мовна розминка.

Тип уроку :узагальнення і систематизації знань і вмінь.

Форми роботи:індивідуальна,групова,парна,фронтальна.

Клас: 3

План-конспект уроку

І. Створення емоційно-сприятливого середовища.Розминка.

1. **Привітання.**

– Доброго дня, мої любі діти! Прошу сідати.

–Спочатку краса і ніжність *(сідають дівчатка)*, потім мужність, сила *(сідають хлопчики)*.

2.**Настрій.**

– А зараз мене цікавить, яким є ваш настрій. Подивіться на мене і виразіть його в своїх очах. А тепер доберіть слова для опису настрою? *(Відповіді учнів: святковий, чудовий, осінній, прекрасний…).*

– Як бачимо, не у всіх гарний настрій. Як його можна покращити? *(Сказати пошепки товаришу на вушко «чарівне» слово, поділитися чимось, усміхнутися)*.

3.**Доброта.**

– А тепер скажіть відверто: скільки «чарівних» слів ви встигли сказати за сьогоднішній день? *(Відповіді дітей)*

– А хочете знати, з чого почала сьогоднішній день я? Просто усміхнулася. Адже недарма говорять: «**Хто свій день починає з посмішки, того весь день буде супроводжувати успіх». (**Слайд 1) Люди, які усміхаються доброю, відвертою посмішкою, добрі. Давайте і ми спробуємо усміхнутися один одному доброю посмішкою, гостям, гості нам, один одному. Нехай сьогодні у нас на уроці панує *ДОБРОТА*.

II. Обгрунтування навчання.

-Розпочинаємо нашу роботу,але спочатку нап·ємося водиці з чистого джерела народної творчості- відгадаємо загадку:

Ніжна, мила, світанкова,

Ясна,чиста,колискова,

Мелодійна, дзвінкотюча,

Дивна, радісна, співуча,

Лагідна, жива, казкова,

Красна, чарівна, шовкова.

Найдорожча, добра, власна,

Мудра, сонячна, прекрасна,

Солов'їна, барвінкова...

Що це, діти?

(*Українська рідна мова*)

- Скільки красивих слів підібрали ми до одного слова – до нашої рідної мови. А як називаються всі ці слова? (*Прикметники)*

- Дійсно, з кожним днем все глибше пізнаємо і розуміємо світ української мови. Тому тему нашого уроку запишіть, будь ласка.

(*Діти посередині записують «Прикметник»*)

III. Актуалізація опорних знань.

Сьогодні на уроці ми повинні:

ЗНАТИ	**ВМІТИ**
питання	знаходити
ознаки	аналізувати
рід	доводити
число	узагальнювати
роль у мовленні	

Планування очікуваних результатів.

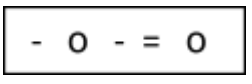
— На дошці «росте» берізка. Навесні на дереві мають з'явитися... (зелені листочки). На ваших партах — паперові листочки. Напишіть на них, чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку, і почепіть листочки на дерево.

Традиційно розпочнемо із **мовної розминки**

◆ Мовна розминка

З… мля, щ … дра, м…лодійна, в… лична.

1. Прочитайте слова.
2. Яка буква пропущена у словах?
3. На які питання відповідають дані слова? *(що? яка?)*
4. Назвіть слово, у якому найбільше звуків. (*Мелодійна*)
5. Назвіть слово, яке відповідає звуковій моделі



6. Доберіть до слова *щедра* спільнокореневі.

(*Щедрість, щедроти*)

7. Утворіть нові форми слова *земля*. (*Землі, землю, землею*)
8. Спишіть дані слова, вставляючи пропущені букви, і складіть з одним з них речення.

(*Діти зачитують речення*)

◆ Динамічна пауза

- Щоб перейти до пригадування, повторення матеріалу, зберемо свої думки.

(Звучить повільна мелодія)

- Уявіть перед собою гаряче сонце. Воно зігріває вас, дає вам енергію. Ось сонечко ліворуч. Відчуйте його тепло на ліву половину тіла. А ось — праворуч. Відчуйте вплив тепла на праву половину тіла. А тепер сонечко знаходиться у вас під ногами. Відчуйте, як наповнюються енергією ваші ступні ніг, а потім тепло піднімається вище і розливається по всьому тілу.

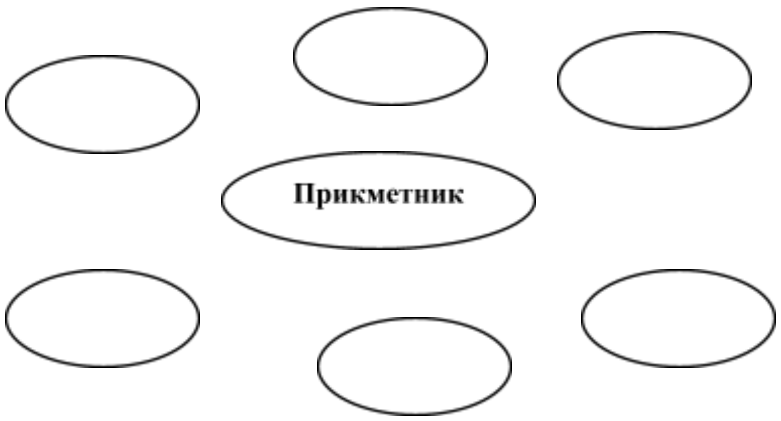
Пошліть це тепло близькій для вас людині, однокласнику, товаришу.

Iv. Усвідомлення змісту.

Отож, настав час пригадати все, що ми вивчали про прикметник.

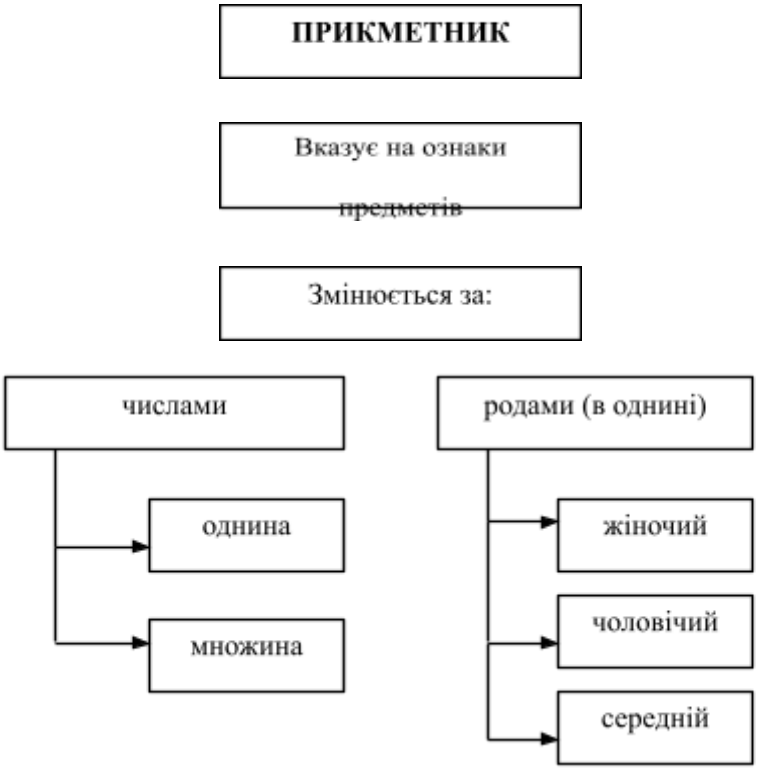
Метод «Мозковий штурм. **(**Слайд 2)

У кожного учня на парті лежить схема, яку потрібно заповнити. Кожне вказане слово має бути обгрунтоване та підтверджене прикладом.



— Отже; сьогодні ми будемо закріплювати й узагальнювати свої знання про прикметник.

Складання логічно-опорної схеми (ЛОС), яку назвемо «Прикметник» (учні відбирають головне з усього розглянутого на попередніх уроках навчального матеріалу).(Слайд 3)



Вправа «Незакінчені речення»

Прикметник це - …

- У реченні прикметники найчастіше зв'язані з...
- У реченні прикметники виступають...
- Прикметники змінюються за...
- Рід, число прикметників завжди узгоджується 3...
- Синоніми — це...
- Антоніми — це…(Слайд 4)
- ***Каліграфічна хвилинка.***

Світ, рідний край, рідна земля, Україна, Батьківщина.

— Знайдіть сполучення прикметників з іменниками, визначте їх рід і число, позначте закінчення у прикметників.

Робота за підручником.

— Прочитайте текст. Чи можна сказати, що він художній? Чому?

— Назвіть сполучення прикметників з іменниками, вжиті у тексті. У якому значенні вони вжиті? Доведіть.

— Доберіть синоніми до слова *ласкаве.*

— Розберіть прикметник зеленого (кольору) як частину мови. Користуйтеся схемою, поданою у підручнику.

• Прикметники-синоніми .

І варіант — до слова *кумедний;*

ІІ варіант — до слова здібний

• Прикметники-антоніми. (Слайд 5)

Учні колективно добирають один антонім до всіх прикметників у лівому стовпчику.

стара (газета)

зів'ялі (квіти) (Свіжі)

затхле (повітря)

черствий (хліб)

·**Групова робота. (**Слайд 6)

Усі групи отримують однакове завдання: підібрати слово, яке може вживатися з усіма поданими словами (набір слів для кожної групи інший); підкреслити слова, вжиті в переносному значенні.

Наприклад:

статуетка	рибка



Робота в парах. Творче завдання.

Перший учень придумує сполучення іменника з прикметником, вживати у переносному значенні. Другий має придумати словосполучення із цих прикметників у прямому значенні.

Фізкультхвилинка.

У кожного з вас є ім'я. Згадайте позитивний прикметник, який починається з тієї самої літери, що і ваше ім'я. Це ж стільки доброго і (*Наприклад, Вадим — веселий*)

Прочитайте мовчки речення на дошці.

Біла цвіт на калині,

білий стежка в долині,

білі хмари на небі,

білий личко у тебе.(Слайд 8)

- Виправте помилки у словах. Прочитайте.
- Доведіть, що ви правильно виправили помилки.

(*Рід прикметників залежить від роду іменників)*

- Запишіть ці рядки у зошит і підкресліть прикметники. Визначте усно рід і число.

- Які прикметники належать до чоловічого, жіночого, середнього родів?

Висновок. [-ий, -ій] – чоловічий рід;

[-а, -я] – жіночий рід;

[-е, -є] – середній рід.

Розвиток зв'язного мовлення. Самостійна робота.

— Прочитайте і запишіть речення, добираючи до іменників відповідні за змістом прикметники.

Кожна пора року прекрасна: зима — весна — літо — осінь — ....

А людина прекрасна …ділами.

v.Рефлексія.

ЗНАЮ

про прикметник як частину мови	за чим змінюється прикметник	яким членом речення виступає прикметник

ВМІЮ

визначити рід, число прикметників	добирати прикметники – аноніми	добирати прикметники - синоніми	визначити пряме й переносне значення прикметників

ЦІНУЮ

думку товаришів	нові знання	корисні поради

Із берези на дошці знімається кілька листків з очікуваннями учнів. Здійснюється аналіз і робляться висновки.

Самооцінка

- Мені здається, що ми активно працювали. А щоб побачити вашу думку, ви повинні самі свою роботу під час уроку оцінити. Для цього у кожного на парті є твердження. Проставте бали від 1 до 3, залежно від того, як ви працювали.

(Учні оцінюють свою роботу на уроці)

№	ТВЕРДЖЕННЯ	ОЦІНКА
1.	Я активно працював на уроці.	
2.	Я висловлював цікаві думки.	
3.	Мої думки були враховані класом.	
4.	Я ефективно використовував час уроку.	

Домашнє завдання

- Коли будете йти зі школи додому, підійдіть до берізки і спробуйте описати деревце восени. А на наступному уроці поділіться своїми враженнями.

- Діти, я думаю, ви зі мною будете згодні, що прикметники роблять нашу мову багатою, досконалою, ліричною, ніжною, поетичною, допомагають точніше висловити свою думку.

Творчо-пошуковий проект з використанням методів критичного мислення

« Свята моєї Батьківщини. Українські народні свята весняного циклу»

І. Підготовчий етап

Свята, традиції, рід - ці слова в наш буремний час, інколи, на жаль, втрачають своє значення. Пропонована робота приверне увагу школярів до цієї проблеми і дасть змогу зберегти неповторні і самобутні традиції українського народу і звичаї рідного села.

Мета: поглиблювати знання учнів про традиції України; викликати інтерес учнів до пізнання своєї Батьківщини; розвивати почуття національної гідності; розширити та уточнити знання учнів про народні символи, народні свята; формувати навички роботи з додатковими джерелами інформації; ознайомити дітей з релігійними та народними святами, звичаями та традиціями свого села; розвивати в учнів пам'ять, мислення, мовлення, пізнавальну активність та творчі здібності; виховувати інтерес та повагу до народних традицій.

Завдання проекту

- забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та власних інтересів;
- формування національної свідомості і людської гідності, любові до рідної землі, родини, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, старших, культури та історії рідного народу;
- виховання духовної культури особистості та створення умов для вільного формування нею власної світоглядної позиції;
- забезпечення високої художньо-естетичної культури, розвиток естетичних потреб і почуттів;

- залучення учнів до дослідницької діяльності;
- залучення батьків учнів до освітнього процесу;
- вивчення літератури з історії рідного міста та краю;
- оформлення зібраного матеріалу у вигляді буклетів, альбомів, електронних презентацій.

Характеристика проекту

За кінцевим результатом: теоретико-практичний.

За змістом: монопредметний.

За кількістю учасників: колективний.

За тривалістю: короткотривалий.

За ступенем самостійності: частково-пошуковий.

Учасники проекту: учні 3 класу,батьки учнів,учитель.

Ресурси: людські, матеріально-технологічні (мультимедійна дошка, відеокамера, фотоапарат); ілюстрації, шаблони квітів, аудіо запис пісень «Подоляночка», «Веснянка», плакати з прислів'ями, український віночок, намистинки, магнітна дошка, підручник (О.В.Тагліна,Г.Ж.Іванова Я у світі:2013 р.),презентація

ІІ.Організаційний етап

Станьте, діти, всі гарненько,

Посміхніться чарівненько,

Поверніться до гостей

І скажіть всім: «Добрий день!»

1.Стратегія “Взаємні запитання»

-В якій країні ми живемо?

-Назвати столицю України.

-Яка мова в Україні є державною?

-Назвати найбільші міста в Україні.

-Які річки України ви знаєте?

-Найбільша річка України…

-Які права мають громадяни України?

(За правильну відповідь дитина отримує шаблон квітки).

III.Діяльнісний етап

Робота з прислів’ями «Склади намисто» .Вправа «Незакінчене речення»

Рідна земля мов …

Кожен край має …

Щоб українському роду не було переводу, треба… (слайд №1).

(Відповіді дітей).

Вчитель. Давайте підсумуємо. Щоб українському роду не було переводу, треба берегти його звичаї та обряди. Мамина пісня, татова хата, дідусева казка, бабусина вишиванка, добре слово сусіда, незамулена криниця, не зламана гілка – все це родовідна пам’ять, наша історія, культура жива і неповторна**.**

Фізкультхвилинка (аудіо запис пісні «Веснянка»)

Розповідь вчителя

Місяць тому ми почали роботу над проектом «Українські народні свята весняного циклу». Давайте зараз разом згадаємо завдання, яке отримала кожна група (слайд №2):

І група «Шукачі знань» - підготовка історичних фактів виникнення, проведення свят весняного циклу (Благовіщення, Вербна неділя, Великдень).

ІІ група «Журналісти» - інтерв'ю із старожилами села про святкування Великодня в дні їхнього дитинства та юності.

ІІІ група «Кулінари» - підготовка інформації про святкові страви, рецепти пасок, фарбування крашанок, розпис писанок.

IV група «Поетичні краплинки» - підбір поетичних творів про ці свята.

V група «Художники» - демонстрація власних малюнків на тему «Весняні свята» і творів відомих художників.

Словникова робота (слайд №3)

Звичай – загальновизнаний порядок, традиційно встановлені правила поведінки народу, колективу (це те, що стало звичним)
Традиції – досвід, звичаї, норми поведінки, смаки, що склалися історично й передаються із покоління в покоління.

Ознайомлення з проектом

Вчитель. (слайд №4)

Україно моя, рідний краю,
Кобзарі тобі думи складають.
Відродися, моя Україно,
Свою мову плекай солов'їну.
Доля- доленька в тебе, як круча,
Слава – славонька в тебе співуча.
Волю – воленьку сій в рідній хат
Тим віночком традицій багатих.

Представлення груп

Презентації робіт кожної із груп (виступи дітей):

І група – слайди №5-10 ;

Група: «Шукачі знань».

Доридор В., Ковальчук Р.



7 квітня - Благовіщення

Архангел Гавриїл був посланий Богом в місто Назарет до Пресвятої Діви Марії і повідомив, що Господь обрав її бути Матір'ю Божою. Ангел з'явився в будинок праведного Іосифа, коли Марія читала Священне Писання, і сказав: "Радуйся, благодатна! Господь з тобою! Благословенна ти між жонами". Далі ангел повідомив, що Марія народить сина і має назвати його Ісусом. Марія відповіла, що вона раба Господня і хай буде так, як хоче Бог.

05 квітня (2015) - Вербна неділя

Неділя за тиждень перед Великоднем називається "Вербною", "шутковою" або "квітною". За християнським вченням у цей час Спаситель Христос уїжджав до Єрусалиму на ослику, і миряни устеляли перед ним дорогу пальмовим листям. Оскільки в Україні пальми не ростуть, то їх замінили вербовими гілками. Це дерево здавен вельми шановане серед нашого народу, тому що воно перше сповідає про прихід весни і має цілющі властивості.

11 квітня (2015) - Великодня субота



У Великодню суботу роблять крашанки, або, як кажуть Київщині, «галунять яйця», а в Карпатах — «сливчать сливки».
Крашанки готуються в суботу тому, що яйця, пофарбовані в п'ятницю, швидко псуються, а, бувши зробленими в суботу, вони зберігаються протягом усіх свят.

II група – слайд №11, відео-додаток).

Фізкультхвилинка (музичний додаток «Подоляночка»).

III група – слайди №12-18;

Група: «Кулінари».

Остапчук П.

Сирна паска

5 круто зварених яєць, 200 г м 'якого вершкового масла, 200 г сметани, 1 склянку цукру та близько 1 кг перетертого на ситі свіжого жирного сиру. Розітріть жовтки, вершкове масло, сметану, цукор та сир. Додайте ванільний цукор та півсклянки родзинок (чи цукатів). Вимішавши, викладіть у вологу марлю і помістіть у якусь форму під гніт, щоб стікала сироватка. Форму залиште на дві доби в холодному місці, потім обережно вийміть паску і зробіть зверху хрест із родзинок. Раніше такі паски виготовляли у спеціальних розбірних дерев'яних формах, їх денце мало заглиблення у формі хреста, котрий відбивався на готовій пасці. Час приготування — 20 хв.

Паска українська

1 склянку борошна заваріть склянкою гарячого молока і розітріть, щоб не було грудок. У захололу масу додайте розтерті 10 жовтків, 50 г дріжджів і поставте в тепле місце. Коли опара підніметься, покладіть пучку солі, 3 склянки борошна та вимішуйте тісто, поки на ньому не з'являться пухирці. Вилийте півсклянки розтопленого масла і вимішуйте ще. Додайте в тісто склянку цукрової пудри, 1 ст. ложку розтертого мигдалю і місіть ще півгодини. Заповніть форми тістом до половини об'єму, поставте в тепле місце і чекайте, коли тісто підійде і заповнить форму. Випікайте в духовці протягом години.

- КРАШАНКАМИ обмінюються рідні і знайомі, хресні дарували їх своїм похресникам, дівчата – коханим.
- Згідно з церковною традицією, фарбувати яйця потрібно в «Чистий четвер». Існує декілька способів фарбування яєць. У кожної господині – свій рецепт.

- Найвідоміший і доступніший всім спосіб – використовувати **цибульове лушпиння**. Задовго до настання святкових днів запасливі господині починають збирати лушпиння з цибулі. Міра фарбування залежить від концентрації цибульного відвару. Для темного і насиченого кольору візьміть більше лушпиння, варите його хвилин 30. Після чого в ємність з відваром можна додавати яйця. Результат проявиться вже через 10 хвилин після початку кипіння.
- Щоб отримати «мармуровий ефект», потрібно обернути яйця в цибульове лушпиння і зав'язати нитками або шматочком натуральної тканини нейтрального кольору і зварити.
- 
- Для фарбування підійде і **сухе листя берези**. Відвар з листя настоюється близько 30 хвилин. Яйця поміщають в теплий настій і кип'ятять 10 хвилин. В результаті виходять яйця золотистого кольору.

IV група – слайди №19-20;

Група: «Поетичні краплинки».

Чебан В.

Онофрук А.

Великдень

Завела нас веснянка у коло,
Красне сонце веде всіх за руки.
І квітки, наче струни, навколо
Таємничі розхлюпують звуки.
І земля – ніби писанка світла –
Кольорова, весела сьогодні.
В церкві люди – святкові й привітні.
Воскресаєм у дні Великодні.
Христина Білоус

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Христос Воскрес! Усе радіє,
Сміється сонечко з небес,
Прозора річечка леліє –
Христос Воскрес!
Христос Воскрес!
В траві фіалочки зітхають
І пролісок тремтить увесь,
Розквітла яблунька аж сяє –
Христос Воскрес!
Христос Воскрес!
Дзвенять пташки у полі, в лісі;
І дзвін співає до небес,
Де білі хмарки розплилися –
Христос Воскрес!
Христос Воскрес!
М. Верес

Святковий передзвін

Лунає дзвін з усіх сторін:
— Христос Воскрес!
Безсмертний він!
Злітають звуки до небес:
— Дінь-донь, дінь-дон!
Христос воскрес!
Здаля озвався баритон:

— Йому хвала!
Дінь-донь, дінь-дон!
І звідусіль їм вторять в тон:
— Христос воскрес!
Дінь-донь, дінь-дон!
Триває срібний передзвін:
— Славім його!
Земний уклін!
Лунає дзвін з усіх сторін:
— Христос Воскрес!
Безсмертний він!
Леся Вознюк lesia.vozniuk.com

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Христос Воскрес! Радійте, діти,
Біжіть у поле, у садок,
Збирайте зіллячко і квіти,
Кладіть на Божий хрест вінок.
Нехай бринять і пахнуть квіти,
Нехай почує Божий рай,
Як на землі радіють діти
І звеселяють рідний край.
На вас погляне Божа Мати,
Радіючи, з святих небес...
Збирайтесь, діти, нум співати:



Христос Воскрес! Христос Воскрес!

V група –(слайди №21-23).

Група: «Художники».

Рудь В.





IV.**Узагальнюючий етап**

Складання циклічного кола свят (робота в зошиті, демонстрація слайду №24).

Вправа «Плетіння віночка» (слайд №25).

Оцінювання роботи груп.

Підсумок проекту

Вчитель.

Які в народу звичаї крилаті,
Який багатий наш духовний світ!
Традиції живуть у кожній хаті
І їх вивчають діти з юних літ.
Щоб українцями по світу крокувати,
Й на цій землі прожити недарма.
І щоб ніхто не зміг нам дорікати,
Що в нас коріння власного нема.
Традиції ніколи не вмирали,
Їх українці свято берегли.
А в світлий час їх з пам'яті дістали
І, наче стяг, в майбутнє понесли.

Урок. Літературне читання

Тема. І.Я Франко«Лисичка та Журавель».

Мета: ознайомити учнів із жанром літературної казки; учити їх працювати з текстом, виділяти головну думку твору, давати характеристику героям казки; удосконалювати в дітей навички правильного, виразного читання; розвивати діалогічне мовлення, мислення, творчу уяву, вміння висловлювати оцінні судження; сприяти вихованню привітного ставлення до гостей, доброти, вдячності.

Методично-дидактичне забезпечення уроку: назва казки, написана на плакаті, картки букв, таблиці слів, речень, чистомовки, зображення лисиці та журавля, ілюстрації до казки «Лисиця та Журавель», аудіозапис музики, маски лисички та журавля, модель великого сонечка, сердечка, магнітна дошка, іграшкова мишка, підручник (В.Науменко Літературне читання: 2013 р.),презентація до уроку.

Використані стратегії КМ: «Гронування», метод «Прес», «Антивірус»,графічні організатори, «Незакінчені речення».

Тип уроку: комбінований.

Форми роботи: групова,індивідуальна,парна.

Клас: 2

ХІД УРОКУ

І. Організація класу.Розминка.

Енергізатор «Сонечко». Створення емоційного настрою.

Перед дітьми на дошці прикріплена модель сонечка.(Слайд 2)

— У кожного з вас на парті лежить маленький сонячний промінчик. Ми будемо всі разом із цих промінчиків складати сонечко сподівань. Чого ви очікуєте від нашого уроку?

Діти кажуть по черзі, чого вони очікують від уроку, і прикріплюють на магнітну дошку свої промінчики.

— Я теж хочу прикріпити свій промінчик. Сподіваюся, що ви будете старанними, активними, працьовитими. І все у нас буде добре.

— Діти, подивіться, яке гарне у нас вийшло сонечко!

ІІ.Обгрунтування завдань уроку.

— Дорогі діти!

Сьогодні ви маєте змогу

Присвятити свої сили

Уроку-діалогу.

Ми будемо з вами:

Виразно читати,

В діалозі розмовляти

І мовлення розвивати.

— По закінченні ми визначимо, яким вийшов наш урок: корисним

чи марним. Корисним ми зможемо його назвати, якщо:

— проведемо мовну розминку;

— повторимо вивчене;

— учитимемось правильно, виразно читати в особах, вести діалог;

— розвиватимемо акторську майстерність;

— визначимо головну думку казки;

— Збагатимо мовлення новими словами;

— Говоритимемо зв'язно, зрозуміло і виразно.

ІІІ. Актуалізація опорних знань. Мовна розминка.(Слайд 3)

— Ми прагнемо навчитися гарно і виразно читати. Для того щоб читати правильно, потрібно тренувати своє дихання, розширювати кут зору, розвивати пам’ять та увагу.

Дихальні вправи.

- Надування кульки. *(Діти надувають уявну кульку.)*
- Здування пір'їнки. *(Діти здувають з долоні уявну пір’їнку.)*
- Нюхання квіток. *(На столі стоїть у вазі букет квітів. Діти вдихають повітря, на видиху промовляють голосні звуки.)*

Зарядка для ротика.

— Поклацайте зубками.

— Посичіть гускою: с-с-с.

— А тепер продзижчіть як бджілка: дз-з.

— Подеренчіть як трактор:др.-др-др.

Розвиток пам’яті та уваги. Миттєве сприймання слів.

Гра «Встигни прочитати».

— Це завдання для уважних оценят. Ви маєте подивитися на картки із словами, прочитати їх та запам’ятати.

Учитель протягом кількох секунд показує дітям картки зі словами (вовк, лисиця, коза, їжак), реченнями (Коза прийшла додому. Вовк заспівав пісню.)

Діти повинні запам'ятати ці слова і повторити вголос.

— Скажіть, читаючи які казки, ми зустрічали цих тварин? *(«Лисиця та їжак», «Вовк та козенята», «Рукавичка». «Колобок»).*

Розпитування.

Читання складів (за індивідуальними таблицями).

— У кожного з вас на парті лежить картка із таблицею складів. Діти з першого ряду читатимуть перший рядок складів, з другого ряду — другий рядок, з третього — третій.

кна	кне	кно	кни	зва	зво	зда
взле	взло	взли	взло	взлю	взму	взро
вклю	вкра	вкри	стра	впла	вплю	впра

Чистомовка.(Слайд 4)

Цей вид роботи проводиться з використанням елементів ейдетики. Учитель дає учням можливість запам'ятати зміст речень за допомогою асоціацій.

Ок-ок-ок, пролунав... (дзвінок) (Показує дзвоник.)

Ас-ас-ас, читання у... (вас) (Показує на клас.)

Ли-ли-ли, картки ми... (взяли) (Бере картку в руку.)

Ать-ать-ать, почали... (читать) (Показує очима, що читає.)

— Ну от, ми трішечки розім’ялися, а тепер рушаємо далі.

Стратегія « Гронування».

_Запишіть слова ,які спадають вам на думку,коли чуєте слово «казка».(*учні записують).*

Гра-діалог «Відгадай казку».

— А зараз прочитайте діалоги і скажіть, з яких казок вони взяті і хто герої цих казок.

Діти в парах читають діалоги і відгадують, хто говорить ці слова і в якій казці.

— А хто, хто в цій рукавичці живе?

— Мишка - шкряботушка, а ти хто? *(«Рукавичка», жабка і мишка.)*

— І давно ми не бачились.

— Давай, голубчику, на радощах поцілуємось. *(«Лисичка та їжак», лисиця та їжак.)*

— Ой ви, діточки-козеняточка, відчинітеся.

— Ні, це не матінки нашої голосок. *(«Вовк та козенята», вовк і козенята.)*

— Я від баби втік, я від діда втік, і від тебе втечу.

— Яка гарна пісенька! Сідай мені на носик та заспівай гучніше.

(«Колобок», лисиця та колобок.)

-Хто автор цих казок?(*відповідь учнів*)(Слайд 5)

Казка народилася у сиву давнину.Вона виникла значно раніше ,ніж люди навчилися писати.Тому їх не могли записувати ,а переказували один одному.Згодом ім'я автора забувалось.Казка ставала народною.На відміну від народних, є казки, автори яких невідомі.Тому ці казки називають авторськими,або літературними.У новому розділі «Казки українських письменників» дібрано саме такі твори.

— Діти, в життя ми часто чуємо такі слова: «У людини повинна бути совість» або ж «У тебе немає совісті». А що ж таке совість, і де вона живе.

Релаксація.

— Прикладіть праву ручку до свого доброго, щирого серця. Чуєте, як воно б’ється? Там і живе ваша совість. Серце, в якому живе совість. Дарує людям найкращі почуття.

Учитель на магнітну дошку прикріплює зображення сердечка і пропонує учням пригадати слова, які називають кращі людські якості.

співчуття скромність

чесність любов

щедрість милосердя

чемність дружба

доброта радість

— Сьогодні на уроці, вивчаючи казку *(діти хором читають назву*

казки, яка написана на плакаті і прикріплена на дошці) «Лисичка та Журавель» ми з вами будемо вчитися порядності, дружби, гостинності.

— Із назви ви вже здогадалися, що дійовими особами казки є *(читають хором)* Лисичка та Журавель.

— Як ви гадаєте, чи може Лисичка дружити з будь-яким птахом? Чому? *(Відповіді учнів.)*

— От ми зараз і дізнаємося, чому ж лисички не дружать із журавлями.

IV. Усвідомлення змісту.

Словникова робота.

— Перш ніж читати казку, давайте разом розберемо значення окремих слів, які зустрічаються вами у казці.

На дошку вчитель кріпить таблицю зі словами до казки.

вгощу - пригощу

призволяйся-пригощайся

облизня спіймавши-залишитися ні з чим

Спочатку слова читає вчитель, потім учні разом, «ланцюжком».

— Діти, пам'ятайте, що казка походить від слова *казати.* Тому казку читати треба в середньому темпі, емоційно, передаючи голосом почуття героїв.

Первинне ознайомлення з казкою.

Читання казки вчителем.

— У яких казках ви зустрічалися з лискою? *(«Колобок», «Лисичка та їжак», «Котик і Півник», «Лисичка-сестричка і Вовчик-братик».)*

Читання казки учнями «ланцюжком».

— Чи схожа Лисичка на лисичок з інших казок? Чим*? (Так. У кожній казці лисичка хитра, підступна).*

Перевірка сприймання змісту казки.

Гра «Так — ні».

— Лисичка та Журавель були приятелями на початку казки. (Так.)

— Для Журавля Лисиця наварила борщику. (Ні.)

— До столу вона подала свою страву у казанку. (Ні.)

— Журавель наварив страву і склав її у глечик. (Так.)

— Лисичка з глечика виїла всю страву. (Ні.)

— З того часу Лисичка не товаришує з Журавлем. (Так.)

Фізкультхвилинка.

Ми з вами гарно потрудились

І, мабуть, трохи притомились.

Тепер настав час відпочинку.

Ми почнемо фізкультхвилинку.

Рано-вранці сонце встало

І проміння всім послало.

Сонце в спинки припікає,

Лиски з нірок вибігають

І під сонечком стрибають.

Дмухнув вітер — лиски сіли,

Бо силенний вітер збир їх.

Піднялись і тихо стали,

Мило з нами танцювали.

Діти танцюють під музику.

— Будемо ми всі сідати
Й далі плідно працювати.

Аналіз казки з елементами вибіркового читання.

— Яку посудину вибрала Лисичка для частування гостя? *(Діти зачитують.)*

— Як ви гадаєте, чому? (*Вона вибрала тарілку, щоб легше було їй самій лизькати з неї, бо Журавлеві важко дзьобом брати їжу з тарілки.)*

— Прочитайте у казці місце, де Лисичка запрошує Журавля в гості. Як Журавель запрошує Лисичку? *(Діти зачитують.)*

— Яку страву зварив Журавель і куди він її склав? Якої страви наварила лисичка? **(Діти зачитують.)**

Інтерактивна вправа «Незакінчене речення».(Слайд 6)

— Діти, я почну читати початок речення, а ви повинні прочитати його кінець.

● Кличе Лисичка... *(Журавля до себе в гості).*

• А Лисичка наварила... *(кашки з молоком, розмазала по тарілці та й припрошує).*

• Он уже Лисичка... *(йде до Журавля в гостину).*

Вправа для очей. Гра «Котик».

- Діти, уявіть себе котиком, який стежить за мишкою.

Учитель показує іграшкову мишку.

Мишка побігла вправо, потім вліво. Мишка побігла на стелю, потім заховалася за дошку. А в цей час сонечко (вчитель показує на сонечко, прикріплене до дошки) своїм яскравими промінчиками засліпило котикові очі. Він заплющив їх (діти заплющують очі) і лапками ніжно потер повіки (пальчиками труть повіки). Потім поморгав трішки, розплющив очі й побачив... справжню картинну галерею.

Малюнковий вернісаж. Робота над діалогом.

На дошці кріпляться ілюстрації до казки.

— Прочитайте діалог між героями казки, який відповідає змісту цих ілюстрацій.

Учитель показує ілюстрацію, де зображено прихід Журавля в гості до Лисиці, а потім прихід Лисиці до Журавля.

«Акторська майстерня». Інсценування казки.

Діти в масках Лисички та Журавля інсценують казку. Учитель читає слова автора.

Інтерактивна вправа «Антивірус».

Робота над характеристикою героїв (робота в групах).(Слайд 7-8)

— Діти, які рими характеру притаманні Лисиці? Які – Журавлю?

Перша група дітей отримує конверт із підписом «Лисичка», друга — з підписом «Журавель». У конвертах кожної групи знаходяться картки зі словами, які називають риси характеру, притаманні обом героям казки.

Після обговорення дітям кожної групи потрібно вилучити зі свого конверта картки зі словами, які не відповідають рисам характеру певного персонажа.

підступність		справедливість
чемність	ЛИСИЧКА	ввічливість
товариськість		хитрість
довірливість	ЖУРАВЕЛЬ	нещирість
жадібність		злість

Розігрування діалогу між Лисичкою та Журавлем. Робота в парах.

- А зараз перша група дітей вибере з-поміж себе Лиску, друга — Журавля. Попрацюємо в парах.

Лисичка починає зі слів: «Мені притаманні такі риси характеру, як...» (зачитує слова).

Журавель починає зі слів: «Згоден (не згоден), бо ти (з тобою, лиско)... А мені притаманні...» (зачитує слова).

Творча робота.

Розвиток мислення та уяви.

— Чи правильно вчинила Лисичка? *(Ні, бо гостинні люди так не чинять. Недаремно в народі кажуть: «Умієш приготувати — вмій і подати».)*

— Чому так вчинила Лисичка? *(Хотіла, щоб уся їжа дісталася їй.)*

Метод «ПРЕС».

— Хто бажає відстояти свою думку

- Я вважаю, що...
- Тому, шо ...

— Що було б, якби Лисичка подала Журавлю їжу в горщику? *(Журавель посмакував би кашкою і не образився на Лисичку.)*

— Як потрібно змінити події в казці, щоб Журавель і Лисичка потоваришували? *(Запросивши в гості Журавля, Лисичка повинна насипати кашку собі в тарілку, а Журавлеві в глечик, щоб разом вони могли гарно посмакувати.)*

Вправа «Склади прислів'я». Робота в парах.

— Складіть прислів’я із «розписаних» частинок.

На партах лежать картки із прислів 'ями, поділеними на дві частини. Потрібно з 'єднати ці частинки так, щоб можна було прочитати прислів'я.

Яке частування — так і їстимеш.

Як посолиш, воно добром вернеться.

Роби добро, таке й дякування.

-Як ви розумієте зміст цих прислів'їв?

— Яке із цих прислів'їв підходить до змісту казки «Лисичка та Журавель»? *(Яке частування, таке й дякування.)*

V. Підсумок уроку. Рефлексія. Домашнє завдання.

- Читати виразно казку «Лисичка та Журавель».
- Читати в особах розмови Лисички і Журавля.
- Намалювати ілюстрацію до казки (за бажанням).

-Урок наш був вдалим чи марним? Чому? *(Відповіді дітей.)*

— Що вам сподобалося найбільше? *(Відповіді дітей.)*

— Чого навчив вас цей урок? Починайте відповідь словами: «Цей урок навчив мене... (*виразно читати, мислити, читати казку в особах, гостинності тощо)».*

— Скажіть, чи справдилися ваші очікування і сподівання? (*Відповіді дітей.)*

— Діти, загляньте під свої щоденники. Що ви там знайшли?

Діти дістають маленькі сердечка, на яких написані слова, що називають найкращі людські риси: доброта, чемність, гостинність, щедрість, чуйність, справедливість, любов, дружба, милосердя тощо.

— Я сподіваюсь, що ці почуття у ваших серцях житимуть завжди, і ви будете прислухатися до голосу свого серця, голосу совісті, який підкаже вам, як правильно вчинити в тій чи іншій ситуації. І якщо ви когось образили, то попросіть у нього пробачення , і вам стане спокійніше жити, бо вас не мучитиме совість і ніколи не буде соромно за себе.

Інтегрований урок з використанням методів критичного мислення

Тема:Витівки Зими

Зінтегровано предмети:

Українська мова,трудове навчання

Мета: вчити школярів будувати зв'язні розповіді на задану тему; поглиблювати їхні знання про текст, його частини, зв'язок слів у реченні; розвивати зв'язне мовлення,спостережливість,увагу,вміння висловлювати свої думки і почуття, збагачувати словниковий запас учнів; прищеплювати любов до рідної землі, мови.

Методично-дидактичне забезпечення уроку: аудіо-записи,картки зі словами для виконання завдання «Позначка»;ілюстрації із зображенням зимових пейзажів; вирізані з паперу сніжинки;таблиці (алгоритми «Сенкан»);куб, підручники (),презентація до уроку

Використані стратегії КМ: дискусія «Т-схема», «Кубування», «Сенкан», «Вільне письмо», «Незакінчене речення»,лексична розминка.

Тип уроку:практичного застосування знань,навичок і умінь.

Форми роботи:групова,індивідуальна,парна,фронтальна.

Клас: 3

План- конспект уроку.

І.Організація учнів до уроку.Розминка.

Холодно зараз в лісах і лугах.

Холодно зайцям,лисичкам,птахам.

Затишно і тепло в класі у нас.

Гостей вітає дружний наш клас!Слайд 2)

ІІ. Обгрунтування навчання.

— Сьогодні ми з вами помандруємо у казковий світ однієї з пір року, а хто вона, ви здогадаєтесь, коли відгадаєте ці загадку.

Стало біло навкруги —

Я розтрушую сніги,

Наганяю холоди,

Води сковую в льоди,

В дружбі з дітьми я всіма.

Здогадались? Я — ... (Зима).

Цьогорічна зима нас неабияк дивувала. Було все: і тріскучі морози,і великі снігопади,і високі снігові кучугури,злі завірюхи,довгі блискучі бурульки. Сьогодні на уроці ми спробуємо за допомогою влучного слова передати свої почуття від останнього милування зимовою природою цього року .Адже зима ось-ось закінчиться .І через деякий час ми ,можливо,будемо за нею сумувати.

ІІІ. Актуалізація опорних знань.

- Щоб легше було спілкуватися на уроці, висловлювати свої думки і почуття ,проведемо словникову розминку.

1.Словникова розминка:

а)назвіть слова ,які «живуть» тільки взимку(сніг,лід,мороз,санки)

б).утворіть слова,в яких заховались буквосполучення:

-сні-(сніг,сніжинка,снігопад,снігурі,сніданок).

в)про кого або про що можна сказати так:

Пухнастий(сніг),тріскучий(мороз),слизька(дорога).(Слайд 3)

г)скажіть одним словом:

Падає сніг(снігопад).

Сніг кружляє у повітрі(завірюха).

Замерзла вода(лід).

Температура повітря,нижча від нуля градусів(мороз).

— Діти! З давніх-давен, спостерігаючи за природою, люди помічали певні закономірності, що повторювались із року в рік. Результати таких багаторічних спостережень тепер називають народними прикметами.

2.Прочитайте «розсипані» народні прикмети.

- Закружляли у лапаті повітрі сніжинки — буде відлига,
- На котик сидить печі — мороз буде.
- Сади приходять у зайці — сувора зима буде.(Слайд 4)

(*У ході виконання вправи вчитель може запропонувати учням виділити та записати у зошити саме ті прикмети, що стосуються зими).*

IV. Усвідомлення змісту.

1.**Дискусія «Т-схема»** на тему:

«Зима-найкраща пора року».

- ряд-команда,яка «стверджує»(*Наприклад:_Зима –найкраща пора року.Сніг вкриває землю білою скатертиною,Мороз розмальовує дивні візерунки.Навкруги,як у казці.Взимку дуже гарно… і т.д.)*

- ряд-команда,яка «заперечує».(*Наприклад: Зима – не найкраща пора року.Взимку гарно,але холодно,слизько,морозно.Тому люди часто хворіють на застуду,грип.Бувають обмороження... і т.д.)*

2.Робота в парах.Метод «Кубування».

(На партах сніжинки,різні за кольором і формою.Учні міняються в парах за формою сніжинок,що їм дістались. Вчитель демонструє кубик,,пояснює як виконувати роботу).

Завдання для пар першого ряду -стратегія «Кубування».

І пара- слово «лижі»;

ІІ пара- слово «ковзани».

а)Як це виглядає?(***Опиши)***.

б)На що це схоже,а чим відрізняється?(*Порівняй з роликами*).

в)Про що це змушує думати?(***Асоціації)***.

г)Із чого це зроблено?(***Проаналізуй)***.

д)Як би ти це використав?(Застосування).

е)Добре це чи погано?(Чому?).(Слайд 5)

(*Виступи учнів*).

3.Робота над віршами.

— А про кого йдеться у цьому вірші?

Наша матінка — завія

Нас із сита всюди сіє,

А як сонце припече —

Ми струмочком потечем.

— Про сніжинки, звичайно. Ви спостерігали за сніжинками. На що вони схожі? (*На метеликів, зірочки, мух, пушинки.)*

— А які вони? (*Легенькі, білі, сріблясті, ніжні, лапаті, пухкі.)*

— Сніжинки — це доньки зими. їх у неї багато-багато. Назлітаються вони і вкривають землю білою скатертиною. З чим іще можна порівняти сніговий покрив землі*? (З білою ковдрою, периною, пухом.)*

— Ще у зими є дуже славний син. Він усе вміє: малювати, щипати за щоки, сковувати. Хто це? Щоб вам легше було здогадатися, прочитайте цей акровірш:

Малює квіти волохаті

Отам, на шибі, майстер-дід.

Роздягнуті не йдіть із хати

Ох, ущипне сердитий дід!

З ним жартувати ні, не слід!

— То хто це? Чи доводилося вам бачити малюнки цього художника? Де? А як можна сказати про нього — який він? (*Холодний, тріскучий, сильний, міцний.)*

— А ще у зими є подруга. Хто це, здогадайтесь.

Баба Віхола, сива Віхола

На метільній мітлі приїхала.

— А чому про Віхолу сказано, що вона приїхала на метільній мітлі? (*Тому що віхола мете*.)

Віхола — сильний, змінного напрямку вітер зі снігом.

— А тепер пограймося у ***гру «Спіймайте друзів Віхоли».*** Хором повторіть їх назви.

Ой на дворі *метелиця,*

Крутить, вертить *хурделиця.*

Не обійтися без кожуха,

Коли завіє *завірюха.*

Зібрались хмари звідусіль,

І закружляла *заметіль.*

Зима лютує. *Хуртовина.*

Мороз сердитий надворі.

І сніжна котиться лавина,
Нема ні зіроньки вгорі.

— Яких друзів Віхоли ви запам'ятали? Назвіть їх.

4.*Каліграфічна хвилинка*.(Слайд 6)

— Давайте каліграфічно запишемо назви друзів Віхоли у зошити.

(Учні записують, коментуючи кожне слово).

5.*Фізкультхвилинка.*

-Як ви вважаєте ,навколо нас оточує чорно-білий світ чи кольоровий?(*Відповідь дітей*).

Я знаю,що сюрпризом для Зими буде підготовлена хвилинка відпочинку.Отож,можете встати ,можете сісти так як вам зручно і відпочиваємо.(*Перегляд презентації про зиму*).(1 хв)

6.Створення колективної аплікації з витинанок.

-Коли господарює Чародійка-Зима,неможливо навіть перерахувати,що вона витворяє на землі.Які кругом різні казково-візерунчасті килими вкривають поля,дерева,будинки.Треба тільки вміти і хотіти це побачити!Сьогодні цю красу ми намагаємося передати словом,а ще спробуємо відтворити її в аплікації з витинанок.

-Витинанка-один із найдавніших видів декоративного мистецтва,який полягає у вирізуванні з паперу ножицями різноманітних візерунків. Витинанки бувають різноманітної форми.(слайд 7).

1)Учень-помічник роздає фігури на парти дітям.

2)Повторення правил безпечної роботи з ножицями.

3)Практична діяльність учнів (вирізування витинанок).

4) Створення колективної аплікації.(Звучить мелодія вчитель з учнем –помічником збирають готові витинанки і наклеюють на аркуш великого формату.)

7.Гра «Незакінчене речення».(за утвореною аплікацією).

-Продовжіть речення:

У повітрі витанцьовують …(пухнасті сніжинки).

Зима в лісі намела …(високі кучугури снігу).

Ялинка одяглась у…(пишне зимове вбрання).(Слайд 8)

8. Творча робота.

Складання усної розповіді про зиму за запитаннями.

— Яка пора року настала?

— Чим засипала зима все довкола?

— Які дерева? А яка ялинка?

— Що зробив мороз?

— Коли здіймається хуртовина?

— Як поводяться сніжинки?

— Як змінюється все довкола, коли сходить сонце?

Учні усно складають розповідь, використовуючи ті слова, речення, вислови, які запам 'ятали під час бесіди.

Орієнтовна розповідь про зиму.

Завітала до нас зима - чарівниця. Засипала все довкола білим, сріблястим снігом. Спить земля під теплою білою ковдрою. Дерева голі, ледь видніються з-під товстих пухових шапок. Зеленіє одна ялинка. Зима їй не страшна. Холодно всюди. Мороз заморозив річки, ставки, ще й по шибках виводить свої узори. А налетить вітер — здіймається хуртовина. Крутяться в повітрі сніжинки, пурхають, витанцьовують. Коли ж вигляне сонечко — іскриться сніг навкруги, а на деревах виблискує іній.

Робота в зошитах.

— Зі складеної розповіді запишіть кілька зв'язних речень про зиму.

Учні під керівництвом учителя записують речення.

V. Рефлексія.

Продовжіть речення: «Цей урок мене навчив…»

1.Складання сенкану *до слова «Зима», «Сніжинка».*

Сенкан

Наприклад:

Сніжинка. *Мороз.*

Сріблясta,пухнаста. *Тріскучий,сердитий.*

Кружляє,виграє,прикрашає.

Чіпляється,пече.щипає.

Сніжинка витанцьовує над землею. *Мороз розмальовує*

Танцюристка.(Слайд 9) *цікаві візерунки.*

(Виступи учнів). *Художник.*

-Діти, зима прощається з нами і залишає в нашому класі останні сніжинки,на яких є поради і побажання для вас.

-Більше читайте ,щоб збагачувався ваш словниковий запас.

-Будьте спостережливими ,дружіть з природою.

-Намагайтесь висловлюватись зрозуміло,зв'язно.

(Вчитель роздає сніжинки з написаними на них порадами).

2. Домашнє завдання.

— Спробуйте вдома самостійно скласти загадку про зиму, сніг, мороз і на уроці загадаєте її своїм товаришам.

Тема:РОСЛИНИ

Мета: ознайомити учнів із розмаїттям рослинного світу; дати уявлення про культурні й дикорослі рослини, їх використання людиною; про необхідність збереження рослинного світу; розвивати у дітей пам'ять, спостережливіші, увагу; прищеплювати любов до природи, до рідного краю, гуманне ставлення до всього живого.

Методично-дидактичне забезпечення уроку: картки для індивідуального опитування, зображення лісу, саду, городу; таблиця «Дерева, кущі, трави»; торбинка від білочки, фрукти й овочі; природний матеріал, пластилін, підручник (Т.Г. Гільберг,Т.В. Сак Природознавство :2013 р.) ,презентація по темі.

Використані стратегії критичного мислення: кола Венна,таблиця «Допомога»,стратегія взаємних запитань, «Незакінчені речення»**.**

Тип уроку:формування навичок і вмінь.

Форми роботи:індивідуальна,групова,парна,фронтальна.

Клас: 3

План-конспект уроку

І.Організація класу.Розминка.(Слайд 1)

— Встаньте, діти, потягніться,

Один одному всміхніться.

Продзвенів уже дзвінок —

Починаємо урок.

Хвилинка спостережень.

— Яка зараз пора року?

— Назвіть, будь ласка, ознаки зими, зимові місяці.

— Який місяць зараз?

— Давайте опишемо сьогоднішній день і заповнимо наш календар (стан неба, температура повітря, опади, стан здоров'я, почуття).

— З яким настроєм ви прийшли до школи?

— Хай усмішки з облич не зникають, а на уроці працювати допомагають.

ІІ.Обгрунтування навчання.

Стратегія «Незакінчені речення».

Жива природа — це..»

Для життя необхідні:...

До ознак живого належать:...

Які слова у переліку, що означають живу природу.(Слайд 2)

Слова: білочка, луб, слова школа, пісок, мама, ручка, вода, собачка, літак, яблуня.

1. Гра «З’єднайте речення».(стрілками слова із лівого і правого стовпчиків з'єднуємо,щоб утворилися правильні вислови).

Жива природа: стіл, літак,машина.

Нежива природа: дівчина, олень, груша.

Предмети, зроблені людьми: небо, зорі,сонце.

ІІ.Актуалізація знань

— До нас на урок завітала відома вам, дітки, гостя. Чи впізнаєте її?

Червоненьку шубку має,

По лісах вона стрибає.

Хоч мала сама на зріст.

Та великий має хвіст.

Як намисто, оченята...

Хто це? Спробуй відгадати.(Слайд 3)

— Так, це наша стара знайома — білочка. *(Учитель показує іграшку.)*

— Білочка запрошує нас на екскурсію у царство тих, що дихають, ростуть, а ходити не можуть. Якесь дивне царство, чи не так?

— Діти, чи ви вже здогадалися, хто там живе?

— Дійсно, це велике царство рослин. А ще його називають царством

Флори (була колись така богиня).

Поділ рослин на дерева, кущі, трави.

— Діти, пригадайте, будь ласка, наші екскурсії до лісу, саду, в поле, на город. Які рослини ви там бачили?

— Білочка принесла вам малюнки, що допоможуть пригадати, які ще рослини ростуть на нашій землі, у нашому краї. (Демонстрація зображень дерев, кущів, трав.)

— Чи однакові вони?

— Розгляньте, будь ласка, зображення дуба, шипшини ,кульбаби.

—Що спільного і відмінного ви побачили?

Висновок. Рослини — частина живої природи.

Світ рослин дуже різноманітний Вони відрізняються стеблами. В деяких рослинах воно міцне, товсте, дерев'янисте. Це — дерева.

У кущів від кореня росте кілька стебел; вони теж міцні, дерев'янисті, але тонші, ніж у дерев.

Трав'янисті рослини мають м 'які соковиті стебла.(Слайд4)

Фізкультхвилинка.

— Добре те, що світить сонце! (Підніміть руки вгору).

Добре те, що він віє!

(Рухають руками, роблячи вітер.)

Добре те, що цей ось ліс

(Показують руками, як росте ліс.)

Разом з нами ріс і ріс.

Травичка низенька-низенька...

(Присідають.)

Дерева високі-високі...

(Встають, піднімають руки.)

Вітер дерева колише, гойдає.

(Рухають руками.)

Пташки над деревами легко ширяють,

(Імітують рух крил.)

А діти тихенько за парти сідають.

Поділ рослин на культурні й дикорослі.

Гра «Відгадай за запахом».

Учитель пропонує дітям закрити очі й за запахом розпізнати яблуко, грушу, сушену сливу, мандарин, лимон.

— Де ростуть ці фрукти?

— Знайдіть на малюнку дерева, на яких вони ростуть.

— Чим ці дерева відрізняються від тих, що ростуть у лісі?

Гра «Впізнай на дотик».

Діти відгадують загадки, закривають очі й знаходять овочі, беручи їх до рук.

— У цій ось торбинці білочка приготувала для вас загадки. Їх відгадки — теж рослини.

Мене смажать, мене варять.

Хоч отрутою і кроплять,

Всі їдять мене і хвалять.

Звати як мене? (Картопля.)

Сам червоний, а чуб зелений. (Буряк.)

Сидить баба серед літа

В сто кожухів одіта. (Капуста.)

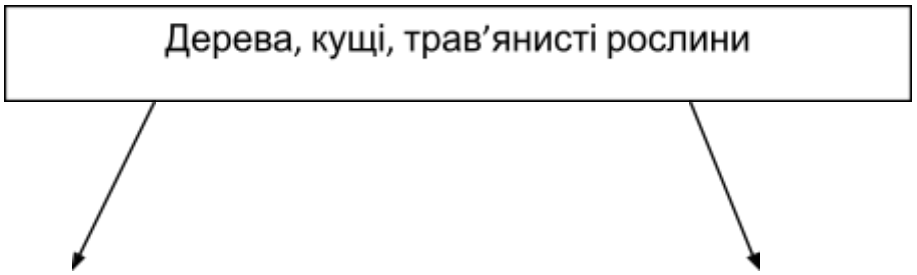
— Де ростуть ці рослини?

— Яка ще рослини ви бачили на городі?

— Звідки з'явилися рослини в саду, на городі?

Висновок. Рослини поділяють на дикорослі й культурні. Дикорослі виростають самі, за ними ніхто не доглядає. Ростуть вони всюди.

Культурні насаджують люди і доглядають за ними. Ростуть вони в садах, на городах, на клумбах, у полі.



Iv. Усвідомлення змісту.

Робота з підручником.

Самостійне читання тексту «Рослини».

— Аналіз отриманої інформації. Робота з підручником.(Після

опрацювання матеріалу учні складають **таблицю «Допомога».(**Слайд 5)

Я знав це	Це суперечить тому,що я знаю	Я не знав цього	У мене з'явились запитання

Стратегія взаємних запитань.(Учні читають текст у парах,зупиняючись після того,як прочитали абзац,тоді по черзі ставлять один одному запитання).

Наприклад:

— Чим відрізняються рослини між собою?
— Як можна відрізнити культурні рослини від дикорослих?
— Як люди використовують культурні рослини? дикорослі?
— Які рослини називають лікарськими? Чому?
— Які лікарські рослини ви знаєте?
— Чи можна обійтись без дикорослих рослин?
— Чому люди садять квіти?
— Чи є квіти дикорослі? Де вони ростуть?

Висновок. Рослини треба берегти, тому що:

- вони зволожують і очищують повітря;
- це наша їжа і пожива для тварин;
- це ліки;
- паливо;
- будівельний матеріал;
- одяг та інше для людини;
- це наша гордість і краса.

— Великий казкар Г.К.Андерсен писав: «Щоб жити, нам потрібні сонце, воля і маленька квіточка.

Робота в групах («Маки», «Ромашки», «Айстри»*).*

Група «Маки» працює із зошитом.

— Поділіть рослини на культурні й дикорослі.

Група «Ромашки» працює з табличкою.

— Поділіть рослини на дерева, куші й трави.

Група «Айстри» працює з торбинкою білочки, в якій лежать ягоди калини, горобини, лісові горішки, жолуді, шишки, каштани.

— Розпізнайте, чиї це «діти?»

Хвилинка - цікавинка.

Учні готуються до виступу самостійно, вчитель за потреби коригує їхню роботу.

Інсценізація.

Я — Дуб, могутнє дерево заввишки 20—40 м,з міцними гілками і товстим стовбуром — 1—1,5 м у діаметрі.

Я — Шипшина, високий куш, заввишки 1,5—2,5 м. Росту на схилах, узліссях, уздовж доріг, на пустирях. Цвіту в травні — червні, плоди достигають у серпні — вересні. У рослинному світі плоди мої мають найбільшу кількість вітамінів.

Я — Соняшник. Моє насіння привезли з Нової Мексики. У Петербурзі мене спершу сіяли на клумбах.

V. Рефлексія.

Обговорення вивченого за запитаннями.

— Що нового ви дізналися на уроці?

— Про що почули вперше?

— Чи можна прожити без рослин?

— Чому рослини потрібно оберігати?

Колективне створення діаграми Венна.



Інтерактивна вправа «Мікрофон».

— Білочка просить вас, дітки, на мить уявити, що ви стали берізкою, яблунькою чи трояндою. З яким проханням ви звернулися б до людей?

Домашнє завдання. Скласти розповідь про одну із рослин,яка росте у вашій місцевості.

Список використаних джерел

1.Закон України «Про загальну середню освіту» №651-XIV ,із змінами від 04.06.2008 .

2.«Державний стандарт початкової загальної освіти».Постанова КМУ №462 від 20.04.2011 .

3. . Бугрій.О. Формування в учнів прийомів розумової діяльності / О. Бугрій // Рідна школа. – 2012. – № 8. – С. 25-27.

4. Василенко М.Виховні тренінги/М.Василенко//Початкова освіта.-2014.-№38.-с.20-22.

5. Вілюк С.М.Методична мозаїка вчителя початкових класів.Посібник для вчителя поч.кл.-Горохів:2011.-75 с.

6.Волковська. Т. І. Технологія розвитку критичного мислення / Т. І. Волковська// Управління школою. – 2012. – № 19-21. – С. 23-26.

7. .Дараган Т.Комунікативна компетентність/ Т.Дараган//Початкова освіта.-2013.-№24.-с.19-26.

8. Іванова. О. Навчаємо критично мислити / О. Іванова // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2007. – № 2. – С. 8-16.

9. Кондратюк О.Нестандартні уроки в початковій школі/О.Кондратюк .-К: Видавничий дім «Шкільний світ»,2009.-с.17-20.

10. Ніжеголенко О.Тренінгова гра/О.Ніжеголенко//Початкова освіта.-2011.-№38.-с.18-19.

11. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології Навчання.-К.,-с.64-66.

12.Стіл Дж.,Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів».-К.:Інтелект,2008.

13. .Тягло О.В. Критичне мислення:Навч. Посіб.-Х.: Основа,2012.-189 с.

14. Шеремет, М. До проблеми формування критичного мислення особистості / М. Шеремет // Історія в школі. – 2011. – № 7-8. – С. 15-17.

Інтернет ресурси

1.http://www. ukrreferat. com

2.www. gimnazija. sokal

3. http:// wikipedia.org/ wiki